

"НАЙДАЛ" ЖАСЫН 2-ДОХИ ФЕСТИВАЛИИН ДҮНГҮҮД

3 н.

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной декабриин 24
Среда
№ 49 (21999)

Гарагай 4
www.burulen.ru

8 н.

Детская вокальная студия "МҮНГЭН ХОНХОНУУД" приглашает на

ПРОСЛУШИВАНИЕ

для записи нового диска детских песен на бурятском языке

ВСЕХ, КТО ЛЮБИТ И ХОЧЕТ ПЕТЬ

27 декабря, 11.00

Музыкальный колледж им. П. Чайковского, каб. 205

АХЫН АРАДАЙ ТЕАТРТА ШЭНЭ ЗҮЖЭГ ТАБИБА

Орьёл үндэр хадануудтай, арюухан сэбэр агаартай, харгама найхан байгаалитай Ахын аймагай түб Орлиг нууриной арадай театр "Найдалай хүсэн" гэнэн зүжэг табижа, нютагайхидаа хужарлуулаа.

Энэ зүжэг Россиин арадай артистка Нина Токуренова уран найханаар найруулан табиба. Оройдоол хоёр долоон хоногой туршада бэлдэгдэжэ, Ахын аймагай захиргаанай соёлой таһагыге дагаша Дарима Литвинцевагай эдэбхитэй хүтэлбэри доро бүтээгдээ.

РОССИИН ШАГНАЛНУУД БАРЮУЛАГДАБА

РФ-гэй гүрэнэй шагналнуудыг элүүрые хамгаалгын, хүдөө ажыхын болон болбосоруулгын промышленноостиин ажалшадта Буряадай Толгойлогшо Вячеслав Наговицын барюулһан байна. "Россиин Федерациин габьяата врач" гэхэн нэрэ зэргэдэ Батор Молонов хүртэбэ. Харин "Россиин

Федерациин элүүрые хамгаалгын габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн нэрэ зэргэдэ Буряад Республикада Ахмад бюрогой экспертнэ хүдэлмэрийн даргын орлогшо Раиса Бочкина хүртэбэ. Тиихэдэ "Россиин Федерациин дээдэ нургуулийн габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн нэрэ зэр-

гэдэ БГСХА-гай профессор Галина Муруева хүртэһэн байна. «Эхэ оройнонгоо үмэнэ габьяатай байһанай түлөө» орденый II шатын медальда Гусиноозёрскын гимназиин директор Людмила Цыдыпова хүртэбэ. "Ажалай аша габьяагай түлөө" гэхэн медалаар "Наран" үйлэдбэрийн нэгэдэлэй

мастер Светлана Иванова, Кабанскын аймагай Ольга Бигимаева, "Дархан-5" гэхэн ООО-гой электромонтажник Александр Баландин, Хэжэнгын аймагай "Пищевик» СПК-гай технолог Галина Бельская, анхан дотоодын хэрэгүүдэй министр байһан Николай Бутуханов болон бусад

шагнагдаа. "За верность родителям долгу" гэхэн медальда 7-ноо олон үхибүүдые тэжээжэ байһан Виктор, Ольга Астафьевтан (Бэшүүрэй аймаг), Зорикто, Валентина Цыреновтэн (Яруунын аймаг) хүртэбэ.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Шэнэ жэлые угтуулан

Тимур ЦЫБИКОВ: "БАЙГАЛАЙ РОЖДЕСТВОГОЙ ФЕСТИВАЛЬДА УРИНАБДИ"

Һаяхан декабриин 19-дэ Буряадай Гүрэнэй филармони соо Буряад Республикын соёлой министр Тимур Цыбиков пресслөөнэй хоол журналистнуудта дурадхажа, VI Байгалай рождествогой фестивалиин програмитай танилсуулба. Үнгэржэ байһан Соёлой жэлэй үрэ дунгүүдые хэлэхэ зуураа, соёлой министр шийдхэгдээгүй асуудалнууд дээрэ тогтоһон байна.

Энэ уулзалгын эхиндэ нэн түрүүн дирижер Владимир Ткаченкын хүтэлбэри доро Буряад оройно Залуушуулай камерна оркестрэй хүгжэмшэд журналистнуудаа Вивальдийн струнна концертээр угтажа, Шэнэ жэлэй һайндэрэй байдал тогтообо. Энэ оркестрэй артистнууд Байгалай рождествогой фестивалда анха түрүүшынхиде хабаадаха юм. Тиин январин 5-да энэ залуушуулай камерна оркестр филармонидо уран бэлиггэ гэршэлхэнэ гээшэ. Владимир Ткаченкын багша Алексей Людевич ерэхээр уригданхай. "Энэ Залуушуулай камерна оркестр хадаа Соёлой жэлэй гол үрэ дүн болоо" гэжэ Т.Г. Цыбиков онсолон тэмдэглэбэ.

Амтан эдээ хоолоор, фрукт, мандаринаар дэлгэрһэн столдо һууһан журналистнууд министртэ соёл, искусствын талаар олон асуудалнуудыг табиһан байна.

Тиихэдэ Улаан-Үдын Барилгашадай үйлсөөр оршодог Римско-католическа костел соо органна хүгжэм зэдэлхэ, тиин Польшын органист Дариуш Бонковски-Коис ерэхээр уригданхай юм. Улаан-үдынхид ехэ дуратайгаар органна хүгжэм шагнадаг, тэндэнь һуухашье һуури олдодоггүй гэжэ мэдэбэди. Харин январин 6-да "Монголия Опера Гала" гэхэн гоё концерт болохо. Тэдэнтэй хамта манай нютагай хүбүүн, мүнөө Италида һурадаг бэлигтэй пианист Дмитрий Маслеев бэлиг шадабарияа харуулха байна. Суута композитор П.И. Чайковскийн түрүүшын концертые наадаха, тиин ерэхэ жэл тэмдэглэгдэхэ алдарта композиторай түрэнһөөр 175 жэлэй ойдонь уран бэлиггэ зорюулха юм.

Аргагүй һайхан хоолойтой Наталья Петрожицкая (сопрано), тиихэдэ Дмитрий Зуев (баритон) Москваһаа ерэхээр уригданхай. Тиихэдэ Грузиин эршүүлэй суута хоор январин 9-дэ (Буряадай Гүрэнэй филармони), харин январин 10-да (Ород театрта) дуулажа, фестивалиин программые шэмэглэхэ юм. Үшөө тиихэдэ Северобайкальск хотодо заншалта болоһон энэ фестиваль үргэлжэлхэ байна.

«Хэр шийдхэгдэнэ гээшэб кадрнуудай асуудал (дирижер, режиссер г.м.) һаяхан 75 жэлэйнгээ оёе угтаһан оперно театрта?» гэхэн асуудал табихадам, "7 хүн консерваторидо һурана, гэхэтэй хамта хүн бүхэн лэ дирижер гү, али режиссер болохо аргагүй бшуу, тиимэһээ бэшэ бэшэ бэрхэ, бэлигтэй зониие шэлэн нургаха болонобди" гэжэ министр харюусаба.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.
Соёлой министрствын сайтһаа фото-зурагууд.

Тобшо һонинууд

2015 ондо Росси дотор Литературын жэл гээд нэрлэгдээ. Харин ном хэблэлэй хэрэгтэ манай Буряад Республикын бюджет соо оройдоол 1,5 миллион түхэриг хараалагдана.

Энээн тухай һанаата болоһоноо, Буряадай ниитын палатын гэшүүн Константин Соболев мэдүүлбэ. Тэрэнэй хэлэхээр, энэ мүнгэндэ ганса 10 ном хэблэхээр.

- һая нэгэ нургуулида уулзалга үнгэргэхэдөө, үхибүүдһээ ямар жэл гарахань бэ гэжэ асуухадамни, тэдэ "ямаанай болон хониной жэл" гарахань гэжэ харюусаа, - гэбэ Константин Соболев.

Мэдээжэ уран зохёолшоной һанамжаар, литературын талаар гүрэнэй шан олон болгодохо ёһотой. Юуб гэхэдэ, Удмуртида дүрбэн хүн 50 мянган түхэриг абана. Харин манай республикада ори ганса гүрэнэй шан 80 мянга болоно.

2015 ондо уран зохёолшодто одоошье нэгэ бага анхарал хандуулагдаха. Ургажа ябаа улаан бургаһад уран зохёолнуудыг уншадаг болохо бэээ гээд найдагдана.

Ерэхэ 2015 онһоо пенсидэ гараһан гү, Сали энэ наһанда дүтэлһэн нургуулийн багшанартай тусхай контрактаар ажал барюулагдаха. Энээн тухай Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын мэдүүлбэ.

Нургуулинуудта хүдэлдэг залуу багшанарай тоо эрид доошолоо. Шалтагааниинь мэдээжэ ааб даа – бага салин. "Харин залуу багшанарай ажалда орохо гэхэдэ, наһатайшуул арсана, өөрынгөө һуурида хам аһалдашоод һууна", - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглэбэ.

Иимэ байдал тогтоод байхада, дары түргэн шийдхэбэри хэрэгтэй. Наһатай багшанартай һуралсалай жэлэй эхиндэ нэгэ жэлээр ажалай контракт зохёогдохо.

Мүн тиихэдэ залуу багшын салин эрид дээшлэхээр хараалагдана. Жэшээлбэл, дүй дүршэлтэй багшын салин бүхы нэмэритэээ 30 мянган түхэригтэ хүрэдэг һаа, залуу багшын салин тэрэнһээ оройдоол 30 процентээр бага байха ёһотой. Һайнаар тоолоод үзөө һаа, залуу багшын салин 22 мянганһаа доро байхагүй.

Улаан-Үдэдэ 2014 оной эгээл эрхим тамиршадые шагналга энэ долоон хоногой эхиндэ болобо.

Манай ниислэл хотодо 2014 он Физкультура болон тамир һайжаруулгын жэл гээд нэрлэгдээ бэлэй. Тиимэһээ Улаан-Үдэдэ 280 гаран томо хэмжээнэй мурьсөөнүүд эмхидхэгдээ. Хотымнай бүри олон хүн бэээ спортоор хангажа эхилээ.

Баяр баяхаланай ушарта спортын ветеранууд, физкультура болон тамир дэмжэдэг ТОС-ууд болон арад зонтой хамта спортоор бэээ һоридог инструкторнууд шангуудта хүртөө.

Харин ниислэл хотын 10 эдир тамиршад элирүүлэгдээ. Мүн тиихэдэ эрэмдэг бэетэй эрхим тамиршан нэрлэгдээ. Шэхэ хатуушуулай дунда барилдаагаар дэлхэйн абарга бүхэ болоһон Бальжинима Раднаев түрүүлжэ гараа.

Гэхэтэй хамта, эгээл эрхим 10 тамиршад соо Буряадайманай барилдааша дангина Ирина Ологонова гол шаңда хүртэжэ, 50 мянган түхэригөөр шагнагдаа.

Борис БАЛДАНОВ.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг.

“НАЙДАЛ” ЖАСЫН 2-ДОХИ ФЕСТИВАЛИИН ДҮНГҮҮД

Буряад хэлэ дэлгэрүүлэн хүгжөөхэ зорилготой грантнуудай “Найдал” жасын хоёрдохи фестивалиин дун согсологдо-бо. Энэ удаа 50 гаран хүн мэдүүлгэ бэшэжэ, бэе бээтээ мурьсэхын гуримаар эрхимүүд элирбэ. Бултанда мүнгэнэй хүртэмжгүй байһан тула, тусхай журиин анхаралда, түсэлөө ялас гэмээр хамгаалха хэрэг хүн бүхэнэй урда тобойн гараа нааб даа.

Эхэ хэлэндээ анхаралаа хандуулха бодолтон Буряад Уласта үсөөн бэшэ гэжэ “Найдал” жасын байгша ондо хоёрдохиёо эмхидхэнэн фестиваль гэршэлэн харуулба.

Онсолмо зүйл гэхэдэ, энэ фестивалда гүрэн анхаралаа хандуулан, бага сага мүнгөөр туһалдаг болобо.

- Зарим конкурсууднай урда жэлнүүдтэ гүрэнэй мүнггүйгөөр гарадаг байгаа, - гээд “Найдал” жасын грантнуудай мурьсөөнүүдые мүнгөөр хангаха хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулһан габьяатан, Буряад Уласай Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Бато Семёнов тэмдэглэхэ зуураа, иигэжэ хэлэбэ:

- Мүнөө гүрэнэй бага сага мүнгэнэй бии болоходонь, тэрээнһээ үшөө абалсахада болохо. Мүнгэнэй үгышые наа, хэжэрхихэ юумэн байха байна. Тэрэниие сэхэ хэлэхэ ёһотойбди. Тимэ юумэнүүдые хараха ёһотойбди. Саашань тиимэ юумэнүүдые дэмжэхэ ёһотойбди.

Комиссиин үзэмжэдэ хамгаалагдаһан проектүүд өөр өөрын онсо үдхатай байба. Ганса Хэжэнгын аймагһаа аяар 7 хүн “Найдал” жасын эмхидхэнэн фестивалда зорюута ерэжэ хабаадаба. Жэшэнь, Хэжэнгын аймагай Уран найханай түб үхибүүдтэ зорюулагдаһан “Мэ-

дээсэл” гэжэ сонин хэблэжэ, тарааха зорилготой.

- Үбгэ эсэгэнэрэйнгээ найнаар үргөөд ябаһан эхэ хэлэн дээрэ шэнэ сонин гаргахандаа, ганса хэбэд номхон Хэжэнгэ, манай аймаг тухай хөөрэхэ бэшэ, бүхы Буряад Уласта ажаһуугаа үхибүүдые хабаадуулан бэшэжэ, холо ойрын ньютагуудаар энэ газетээ тарааха дуратай байнабди, - гээд Хэжэнгын аймагай Уран найханай түбэй даргын орлогшо Соёлма Тарнуева хөөрэнэ.

IT-түсэл номинацида 50 мянган түхэриг буряад хэлэ дэлгэрүүлэн хүгжөөхэдөө, гар утаһанда хэрэглэгдэхэ программа зохёонон Лев Булыкин Саян Цыбикжапов хоёр хүртөө.

Аудио-видео түсэлдэ үнөөхил Хэжэнгын аймагай “Мүнгэн хонхонууд” гэнэн студийн хүтэлбэрлэгшэ Сэсэгма Ринчинова, тиихэдэ Хэжэнгын дунда нургуулиин буряад хэлэнэй багша Дашама Доржиева хоёрой эхилһэн ажалай хүсэд бүтэхын тула 100 мянган түхэриг баярай оршондо дамжуулагдаба.

“Робокер Поли” гэжэ мультфильм зохёогшодтой сэхэ харилсаа тогтоонон Эржена Цыбеновада үхибүүдтэ зорюулагдаһан уран найханай энэ фильм бүрэдшлха хэрэгтэнь 50 мянган түхэриг туһа

болохо байна. Баяраа хубалдан, тэрэ иигэжэ хэлэбэ:

- Энэ ажалдамни туһатай мэргэн зүбшэлнүүд олон ороһон байгаа. “Найдал” жасын грантнуудай мурьсөөндэ хабаадаха тухай нүхэдни заажа үгөө. Иимэ туһаламжада хүртэхээ би өөрөөшье мэдээгүйб. Ехэл баярланаб.

“Уран түсэл” гэжэ номинацида 50-50 мянган түхэригтэ “Тэнгэрийн бэшэг”, “Жэмбүүр – хүүгэдэй үндэһэн талмай” гэжэ 2 проект хүртөө. 100 мянган түхэриг хүн зониие гэгээрүүлэн мэдээсэхэ зорилготой “Зандан-Жуу” түбтэ барюулагдаа.

**Баир ЖИГМИТОВ,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.**

МЭЛС САМБУЕВАЙ 75 ЖЭЛЭЙ ОЙЕ УГТУУЛАН

Буряадай элитэ ехэ поэт, Буряадай комсомолой шангай түрүүшын лауреат Мэлс Самбуев амиды мэндэ мүнөө ябаа наа, февральин 13-да 75 наһаяа уггажа байха байгаа.

1940 оной Луу жэлэй Сагаан нара соогуур Захаминай аймагай Санага нутагай Хужарта Жамьян, Ринчин Самбуевтанай бүлэдэ дорюухан хүбүүн түрээжэ, тэрэ үедөө ехээр наһагдаха Мэлс гэжэ нэрээр Санагын сомондо дансалуулаа. Теэд энэ харахан шарайтай хүбүүгээ Хара Хүбүүн гэжэ нэрлэдэг хэн. Энэ нэрээрээ тэрэ Хужарайнгаа эхин нургуули дүүргэтэрээ ябаһан юм. Нургуулида нуража эхилхэнэ хойшо номдоо хурса, бэрхэ хүбүүн гэжэ суутай болоһон. Хамт үндыһэн Санжайжаб Банзаракаев “Эгүүридэ мартагдахагүй мүнхэ тоонтомнай” гэжэ ном соогоо иигэжэ бэшэнэ: “Бури багаһаань Хара Хүбүүн зураг зураха дуратай хэн. Нургуулида нурахадаа, Бандан таабайндаа (эжынэ эс-

гэ) байха. Таабайнэ эрдэм ехэтэй хүн байгаа. Тэрэ үедэ Бандан таабай Хара Хүбүүгээ бурха зуруулжа байна гэнэн зугаа байдаг хэн. Эхин нургуулиа эрхимээр дүүргээд, Хужарай Сталиной нэрэмжэтэ колхозһоо 7 модоной зайда оршодог Санагын Харуулдахи нургуулида нураа. Бүхы нурагшад гэртэһээ ябагаар ябажа нурадаг хэн. Энэ нургуулида нуража ябахандаа, Мэлс шүлэг бэшэжэ эхилээ бэлэй. Буряад хэлэ бэшгэй багша, Буряадай арадай уран зохёолшо болоһон Бадма Шойдоков Мэлсын шүлэгүүдые үндэрөөр сэгнэжэ, ерээдүйдэ бэлигтэй хүн болохыень тайлбарилжа, уран шүлэг, поэмэнүүдые бэшэхэ зорилгодонь үндэһэ үгэжэ, тэбэрхэдэ багтахагүй шанар найтай заабари туһа үгэжэ,

поэзиин далайда тамаруулан байна”.

1965 онһоо Эрхүүгэй университет дүүргэнэн Мэлс Самбуев Буряадайнгаа радиокомитетдэ хүдэлжэ, зорилго ехэтэйгээр ажаллажа, арбаадхан жэл соо буряадаар зургаан: “Тайгын саһан”, “Таймыр”, “Санага”,

“Мамайн добуунһаа дурдалга”, “Үглөөнэй шүүдэр”, “Ара Хангай” номуудые, ородоор: “Стихи”, Москвада “Дед Доржи” болон “Таёжная роса” согсолборинуудые хэблүүлээ. Теэд поэдэй наһан даншые наа богонихон байшоо. 1981 оной зун Мэлс Самбуев дүшэхэн наһандаа гэнтэ наһа баража, Буряадай олонитэ ехэ үйдхар гашуудалда абтаа бэлэй. Поэдэй наһа бараһанай удаа “Одото саг” (1983 он), “Зуун дуун” (1984), “Благодарю” (Москва, 1984) гэнэн номуудын хэблэгдээ.

Мэлс Самбуевай түрээһөөр 50, 60, 70 жэлнүүдэйн ойнуудые болон Буряадай комсомолой тэгшэ ойдо түрүүшын шагналда хүртэһэн поэдые хүндэлжэ, нутагаархиниинь, Буряадай олонитэ, уран зохёолшод, уран зураашад, хүгжэмшэд, дуушад, эрдэмтэд Санага нутагта буужа, үргэн дэлсэтэйгээр үнгэргөө хэн. Дурасхаалын мүнхэлжэ,

нэгэ гудамжада нэрын үгөө хэн. Нургуулида дурасхаалай самбар хадагдаа. 2000 ондо Улаан-Үдэдэ Үндэһэтэнэй номой санда Мэлс Самбуевай поэзидэ зорюулагдаһан эрдэмэй конференци үнгэргэгдэжэ, Железнодоржон аймагай нэгэ гудамжада нэрэнь олгодоо. Республикын залуу уран зохёолшодой XV конференцидэ Мэлс Самбуевай нэрэмжэтэ шан байгуулагдажа, түрүүшын лауреат боложо, Санагын Санжай-Ханда Дармаева тодороо хэн. Тэрэ гэнээр олон залуу зохёолшод энэ шанда хүртөө.

Гараха жэлнай Уран зохёолой жэл гэжэ нэрлэгдээ. Энэнтэй дашарамдуулан элитэ ехэ поэдэй ойн баярые үргэнээр тэмдэглэхээ Захаминай уран зохёолшодой “Уран Дүшэ” нэгэдэл, аймагай номой сан, соёлой таһаг, нургуулинууд ехэ ажал эхилбэ.

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

БУРЯАД УЛАСАЙ АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2014 оной декабриин 22-26

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ Б.Ц.СЕМЕНОВОЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
22.12 10.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
22.12 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев)

"Россиин Федерациин налогууд болон татабари суглуулбаринууд тухай хуулар Россиин Федерациин субъектүүдэй мэдэлдэ дамжуулагдахан Буряад Республикада налогово гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

24.12 14.00 каб.235

"Буряад Республикада бюджетэй ябаса тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

25.12 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

"Буряад Республикада саад болон огород ургуулагшадые, дачнигуудые, тэдэнэй саад болон огород ургуулдаг, мүн дачна коммерческэ бэшэ нэгэдэлнүүдые дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

24.12 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яхатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряад Республикада социальна шэглэлтэй коммерческэ бэшэ эмхинүүдые гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

23.12 14.00 каб.212

"Буряад Республикын Арадай Хуралда үндэнэ бага арадуудай эрхэнүүдэй талаар түлөөлэгшэ тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

25.12 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. Гэртэхинэйнгээ харууһагүй үлэнэн үншэн хүүгэдтэ социальна хүлхэлэлгын хэлсээгээр үгтэнэн гэр байрые 2015 оной мартын 1-һээ түлбэриггүйгөөр үмсэдөө абаха эрхэ олголгодо хабаатай хубилалтануудые Россиин Федерациин хуулида оруулха асуудалаар Россиин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын Түрүүлэгшэ С.Е.Нарышкинда Орловско можын Арадай депутатуудай зүблэлэй хандалга тухай

2. "Россиин Федерацида хари гүрэнүүдэй эрхэтэдэй хуули ёһоной байдал тухай" Федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" 632306-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (медицинскэ дансануудые үгэхэ дүрим тодорхойлолгодо хабаатай)

22.12 9.00, 9.30 каб.218

1. "Нуралсалай зарим предметүүдые гүнзэгыгөөр шудалуулдаг юрэнхы дунда нуралсал абахын тула гү, али ямар нэгэн шэглэлээр хураһын тула гүрэнэй болон муниципальна нуралсалай эмхинүүдтэ орохоор нэдэхэдэнь, шэлэн абалгын ушар болон дүрим тухай, мүн тиихэдэ "нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб бэлдэхэ тухай

2. "Буряад Республикада хүүгэдэй амарха болон элүүржүүлэгдэхэ

эрхэнүүдые хангаха тухай" 2006 оной июлиин 7-ой 1751-III дугаарай Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай

23.12 14.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхиё хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Буряад Республикын Хото барилгын дүрим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб бэлдэхэ тухай

24.12 10.00 каб.211

"Аяншалга тухай" Буряад Республикын Хуули болон "Буряад Республикада экономика талаар найн дэбисхэрнүүд тухай" Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" зууршалгануудые бэлдэхэ тухай

24.12 14.00 каб.211

III. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА В.Г.Ирильдеев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхиё хамгаалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ

24.12 14.00-17.00 каб.118/211

М.Н.ЕРБАНОВАЙ түрэнһөөр 125 жэлэй ойдо

"НОГТО ХАЗААРТА ТОРОШОГҮЙ НОЁН ЕХЭ САГ..."

Михей Николаевич Ербанов тухай совет засагай үедэ бэшэгдэнэн эрдэмтэдэй ажалнууд соо, мүн хүүлэй хорин жэлэй туршадашье хэблэгдэнэн ном, статьянууд соо гайхамшаг энэ хүнэй алдуу эндүүнүүдэй хажуугаар аргагүй ехэ аша габьяань тэмдэглэгдэнэ. Эрхүүгэй хубисхалшадай, нютагайнь зоной үгэнэн нэрэ – "Түргэн хара" – абари зангыень, хүн шанарыень оношотой тодор зураглана гээд ханахаар.

1923 ондо Буряад-Монголой АССР-эй Правительствын түрүүлэгшээр томилогдоод, энэ тушаалдаа 1928 он болотор хүдэлхэн байна. Нүүлээрнь Буряад-Монголой партиин обкомой нэгэдэхэ секретаряар хунгагдажа, 1937 оной сентябрь соо тушаагдараа, ажаллаа. Мүнөө сагай оройһоо тэрэ үеые хаймадан харахада, үнэхөөрөө, нойрһоо хэриһэн буряад талада хүр хүлдээ үргэнэн, одо заяанайнгаа жэгүүр олоһон түрэл араднай гэгээрэл, эрдэм ухаан, шэнэ байдал тээшэ эршэтэйгээр зорин шармайжа байгаал даа. "Индустриализаци" гэнэн үгэ хаа хаанагүй эдэлжэ, Буряад орондой мантан томо барилганууд эхилхэн түүхэтэй. ПВЗ, шэлэй завод, мяханай комбинат болон бусад ехэ үйлэдбэринүүд эдэл жэлнүүдтэ бии болоһон. Шэнэ үйлэдбэринүүдтэ мэргэжэлтэд хэрэгтэй байгаа. М.Н. Ербановай шударгы бэрхэ хүтэлбэри доро гэгээрэлэй ажал дэлгэрээ, олон мянган буряад хубүүд, басагад үзэг бэшэгтэ нураа, үзэгдөөгүй

шэнэ мэргэжэлнүүдтэй болоо бшуу. Хүдөөдэ хамтаралгын хэмжээ ябуулга ямараар бэлүүлэгдэнэн тухай оло дахин бэшэгдэнэн, шүүмжэлэгдэнэн байха. Энээн тухай түүхэшэ эрдэмтэн Г.Д. Басаев иигэжэ бэшэнэ: "Буряад орондо, мүн бүхы гүрэн соошье, хүдөө ажахыда хамтаралгыё нэбтэрүүлгэ бүдүүлг, хэрээгы шэрүүн аргаар үнгэргэгдөө хэн. Нютагай партийна болон зүблэлтэ зургаануудай өөрын үүсхэлээр болоһон бэшэ ха юм даа (гэбэшье, зарим газарта имэ хүдхэшүүл байһан). Гол түлэб партиин болон гүрэн турын түбэй албан зургаануудай тухиралтаар, Сталинай болон тэрэниёе тойроод байһан хүнүүдэй хатуу эрилтээр имэ гам хайрагүй арга хэрэглэгдэ хэн" (Выдающийся бурятские деятели. Том I.-2009, 177н.). Хэды зуун мянган зон "нюдарган" гэжэ гэмнэгдээд, сүлэлгэндэ, түрмэ шорондо хосрооб даа?!

Эрдэмтэд Г.Басаев, С.Максанов Михей Ербановай буряад арадайнгаа соёл хүгжөөлгэдэ

оруулһан ехэ хубитые анхаран тэмдэглэнэ. Энэ бэлүүлгэн асар ехэ ажал тухайгаа тэрэ хэдэн номууд соогоо тоосоһон байна: Строительство Красной Бурятии. Верхнеудинск, 1925; Вопросы культурно-национального строительства Бурятии. Верхнеудинск, 1926; 10 лет социалистического строительства БМАССР. – Советская Бурятия, 1933, № 1. М.Ербановые мэдэдэг байһан зоной дурсалгануудые уншахада, ямар түргэн ухаатай, хурса хэлэтэй, хүнэй зүрхэ сэдхэлдэ хадуугдама, үнэншэмэ үгэнүүдые оложо хэлэдэг, эмхидхэхэ ехэ бэлиг талаантай хүтэлбэрилэгшэ байгаа гэжэ ойлгохоор. Хооһон газарта хүн зон тэрэниёе "Талын бүргэд", "Буряад улсасай эсэг" гэжэ нэрлээгүйл байха. Мүнөө сагай хүтэлбэрилэгшэдэй даган абама, найхан жэшээ болохоор тэрэнэй үйлэ хэрэгүүд: нютаг нютагай юрын зонтой, хүтэлбэритэй, сэхээтэнтэй нюур нуураараа уулзаха, байра байдалтайнь танилсаха гэнэн гурим баримталдаг, жэншэдгүй дүүргэдэг байгаа

бшуу. Шэнэ, сэнтэй дурадхал, эдэбхи үүсхэл дэмжэдэг, иимэ шадалтай ажалшадта туһалхаар хододоо бэлэн хэн. М.Н.Ербанов бэшэхэдээшье, үгэ хэлэхэдээшье бэрхэ, сагаа алмажа шададаг гайхамшаг шадбаритай хүн байгаа. Яагаад бүхы тээ үрдидэг байһыень хүнүүд гайхагша хэн. Ажалша албатан байхаһаа гадна политигай арга дүршэлтэй, тэрэ зуураа анхаралтай, хүниёе хэшээхэ, хайрлаха шадалтай, нэшхэлтэй байһан юм. Имагтал тэрэ холын үедэ, зүблэлтэ засагай түрүүшын алхамуудаа хэжэ байхада, хүдэлмэришэн – таряашанай гүрэн түрэ дэлхэй дээрэ түрүүшынхиёе тогтоохо гэжэ тэмсэн оролдожо ябахадаа, арадай зол жаргалта ерээдүй байгуулха гэнэн үндэр хүсэлдөө үнэн зүрхэнһөөнэ этигэдэг байгаа гү? Хубисхалшын хуби заяа шэлэһэн М.Н.Ербанов тухай эрдэмтэн, зохиолшон И.Е.Тугутов "Багтайн повесть" гэжэ ном хэблэнэн юм. Иосиф Тугутов баһа Алайрай аймагай Ехэ Багтайда түрэнэн, М.Ербановай нютагай хүн.

Үйлын үрээр Зүблэлтэ гүрэндэ хамалган хашалганай хүрөөтэй саг ерэжэ, сая олон зоние хэһэгшэ шуната зэбүүн тээрмын шулуунууд хахинан, хабиралдажа эхилээ. Буряад арадай эгэл бэрхэ хубүүд, басагадай энэ тээрмэдэ орожо хосорһонийнь гашуудалтай, арадаймнай саашанхи хүгжэлтэдэ ехэ хохидолтой байһаниёнь арсашагүй. Түрэл арадайнгаа дээжэ хубүүдэй дүхэриг соо дууһаһагүй этигэл дүүрэн ябатараа, дуугааш хүсэд дуулангүй, дали жэгүүрээ таһалуулха үйлын үри тудал даа. Түүхын эдэ бүхы үйлэ хэрэгүүдтэ шэнэ үе шэнэ сэгнэлтэ үгэхэ. Гансал саг зогсохогүй, он жэлнүүд ходорон үнгэржэл байха: **Ногто хазаарта торошогүй Ноён ехэ саг... Халта наатан зогсошогүй Хаан ехэ хаһа...** **Туйна САМБЯЛОВА. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряад-Монголой АССР-эй делегаци гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэдтэй. Кремль, 1936 оной январин 27.**

Б.Д.ДАНДАРОНОЙ түрэхөөр 100 жэлэй ойдо

ШЭНЖЭЛГЭНҮҮДЫНЬ ҮНДЭРӨӨР СЭГНЭГДЭНЭ

Элитэ эрдэмтэн, Буряад орондо, Рос-сида буддын шажанай дэлгэрхэ хэрэгэй түлөө тэмсэжэ, ами наһаяа үгэһэн **Б.Д.Дандароной** ойн баярта зорюулагдаһан бүхэроссийн хуралдаан Улаан-Үдэ хотодо декабриин 11-12-ой үдэрнүүдтэ боложо үнгэрбэ. Российн Эрдэмэй академиин Сибирийн таһагтахи монгол, түбэд хэлэ, түүхэ, буддын шажан шэнжэлдэг институтдай эдэбхи үүсхэлээр иимэ хэмжээ ябуулга эмхидхэгдээ гээд тэмдэглэхэ шухала.

Һонин юумэн гэхэдэ, Бидия Дандарович Дандарон (1914-1974) энэ институтда 1958 онһоо эхилээд, 1972 он болотор хүдэлһэн байна. Тэрэ буддын шажание ород эрдэмэй зүгһөө шэнжэлхэ хэрэгтэ нилээн ехэ хубитаяа оруулһан байха юм.

Зүблэлтэ засагай байгаа сагта шажан мүргэл хорюултай шахуу байһан. Тиимэһээ Бидия Дандароной дурасхаалда зорюулагдаһан түрүүшын хуралдаан 1994 ондо эмхидхэгдэхэдэ, мэдээжэ ёгозорой түрэхөөр 80 жэлэйн ойдо зорюулагдаһан байна.

Харин мүнөө Бидия Дандароной 100 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан хуралдаан гүрэнэй хэмжээн дээрэ эмхидхэгдэжэ, тэрээндэ нэрэ солотой 25 эрдэмтэн хабаадаба. Тэдэнэй дунда хари гүрэнэйшье түлөөлэгшэд байгаа. Жэшэнь, Энэдхэг ороной Калькутта хотын университетэй профессор Ш.Бхаттачарья Бидия Дандароной дурасхаалда

А.А.Терентьев

зорюулагдаһан хуралдаанда хабаадахаяа зорюута Улаан-Үдэ ерэнэн байна.

Нэрэ түрэтэй айлшадай зэргэдэ "Буддын шажан Ород гүрэндэ" гэнэн сэтгүүлэй ахамад редактор Ан-

дрей Анато́льевич Терентьев ороно. Мүн тиихэдэ нютагаймнай бэлигтэй эрдэмтэд, буддын шажан шэнжэлэлгэдэ хубитаяа оруулһан зон олон байгаа. Искусство шэнжэлдэг эрдэмэй доктор, соёл болон искусство шэнжэлдэг Зүүн Сибирийн гүрэнэй академиин профессор Валентина Цыреновна Найдикова, Бидия Дандароной басаган, гүн ухаанай эрдэмэй доктор, соёл болон искусство шэнжэлдэг Зүүн Сибирийн гүрэнэй академиин гүн ухаа шэнжэлдэг танхимые даагша Мэдэгма Бидияевна Дандарон Һонин-Һонин элидхэлнүүдые олоной һонорто уншаһан байна.

2 үдэрэй туршада үргэлжэлһэн хуралдаанда Бидия Дандарович Дандароной буддын шажан, түбэд орон тухай ябуулһан шэнжэлгэнүүдын мүнөө болоходо, илангаяа сэнтэй болоод байна гээд онсолон тэмдэглэгдэбэ.

Буряадай гүрэнэй университетэй хизаар ороноо шэнжэлхы талаар номуудые наймаалдаг таһаг тухай үзэхэлэн бэлдэжэ, айлшадай һонорто дэлгэбэ. Буряад Уласта хомороор дайралдадаг һэн тула, буляалдаанай гэжэ хэлэхээр номуудые, илангаяа холоһоо ерэнэн айлшад дуратайгаар худалдажа абаба. Энэ номуудай дунда Бидия Дандарон тухай номууд олон бэшэшье наа, мүнөө сагта ажаһуугаа зоной һонирхол татадагаа үшөө дахин гэршэлбэ.

Баир ЖИГМИТОВ.

Авторай фото-зурагууд дээрэ: хуралдаанай үедэ.

Гайхамшаг хүнүүдээр баян юм даа Буряад оромнай

МУГЫ ЛУБСАН

Мүнөөдэрэйнгөө дугаарта һонин нэгэ хүн тухай хөөрөжэ үгэхэ хүсэлтэйб. Шүдэ аргалдаг эмшэн, Буряад Республикын габьяата врач **Цыбик Чирип-Цынгеевич Хобраков Баргажан** голынгоо арад зон соо **Мугы Лубсан** гэжэ алдаршаһан абгынгаа намтар тухай сог залитайгаар хөөрөжэ үгэһэн байна.

Хобраков Лубсан Арсаланович 1906 ондо Хурамхаанай аймагай Үртөөнхэй гэжэ газарта 1906 оной майн 15-да түрэлэн гэхэ. Энэ ахатанай тоонто нютаг мүнөө байгаа-ша Аргадаһаа холо бэшэхэнэ, Икат хадын хормойдо оршодог һэн.

Лубсан Хобраков 12-той болоходоо, Зазы лама ба Бороон гэбшэ хоёрто хубарагаар нуража эхилһэн. Хубарагтанай үгытэй байһан тула Бороон гэбшэ нэгэ альга дүүрэн үнэтэй сэнтэй сагаан

шураг үгэжэ, тэрэ шурагарнь дасанайнгаа түлбэри 3 жэл соо түлэжэ нураһан байна.

Һуралсалаа түгэхэдөө, Эгэтын дасанда гэбшын дамжаа урагшатай хамгаалжа, гэбшэ-лама болоһон намтартай. 1930-аад онуудай хүлгөөн соо Бороон гэбшэ багшынгаа туһаламжаар хара хүн болоод, дасангаа орхиһон гэдэг. Тиигээд гэртээ бусаа нааб даа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, сэрэгтэ татагдажа, Сүүгэл дасан хүрөөд, халуун байлдаанда оронгүй, гэдэргээ бусаһан. Гэртээ ерээд, колхоздоо ажаллажа ябаа.

Лубсан Арсаланович ехэ мэргэн хүн байһан гэжэ нютагайн зон һайн мэдэнэ. Үхэр буруугаа хараһаа алдабал, Хубарагай Лубсанда ошоходо, хаана, ямар газарта ошо-жо бэдэрхыень заажа үгэдэг шэдитэй хүн байгаа.

Мүн лэ Баргажан голы

ехэ эрдэмтэй Сүнды лама нэгэтэ хэлэһэн гэхэ: «Энэ Хубараг Лубсан юрын хүн бэшэ. Урда наһандаа минии багша ябаһан юм. Сүбэй сагта бэээ нюугаад ябахы баатай. Сагай зөөлэрхэдэ, лама хүндэ хэрэгтэй багажа, бурханайнгаа номуудаа эрижэ ерэхэ даа», - гээд, Людофун гэжэ хитад айлда, өөрөө тагаалал болохоһоонь үрид хадагалуулһан. Энэ багажыень НКВД-гээрхин нэхэжэ ерээд, дээгүүрнь торожо унажа байгаад бэдэрһэн аад, олоогүй. Хобраков Лубсан Арсаланович, үнэхөөрөөшье, хожомын багажыа эрижэ, Людофунтанһаа абаһаһан байна.

Тэрээнһээ гадна Лубсан Арсалановичыё наншалдаад диилэһэн хүн гэжэ үгы бэшэ аал даа. Энэ хүмнай шонын тулалдаанай баша (бүхэ буряад барилдаанай нюуса онол аргануудые) һайн мэдэдэг байһан.

Колхозой түрүүлэгшэ нэгэ-

Хобраков (Хубараг) Лубсан Арсаланович

Наһанайнь хайратахани нүхэр Буда Хобракова

тэ Лубсан Арсалановичыё зорюута абаад, халамгай загаһашадай шууялдахада ошоо гэхэ. Багжагар бээтэй, бүдүүн сарбуута ород эршүүлэй добтолжо ороходонь, хараха янзада шүрдэгэрхэн Лубсан, 10 гаран шангахан эршүүлые нэгэ-нэгээр «адислажа», түлэ ябталһан шэнгээр обоолжо байгаа юм гэлсэгшэ.

Иимэ хадань нютагайн бу-

риядууд Лубсанда Мугы Лубсан гэжэ ара нэрэ үгөө. Мугы гэжэ үгэ Баргажан голыютагуудта түлээ хахалхадаа, һүхынгөө түлээндээ тороод, абтаһаа болишоходо, тэрээнэй үнсэг дээрэ буулгадаг нойтон шэнэһээр хэһэн зэмсэг нэрлэнэ.

Баир ЖИГМИТОВ.

Цыбик Хобраковой гэр бүлын архивһаа абтаһан фото-зурагууд.

Понедельник, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

01.00 "ДОБРОЕ УТРО"
05.00 08.00, 11.00 НОВОСТИ
05.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"

РОССИЯ-1

01.00 "УТРО РОССИИ"
05.00 Д/Ф "ЛЮБОВЬ, ПОХОЖАЯ НА СОН. ИГОРЬ КРУТОЙ"

20.35 Д/Ф "ВИЛЬЯМ ПОХЛЕБКИН. РЕЦЕПТЫ НАШЕЙ ЖИЗНИ"

ТНТ

07.00 "ВСЯ БУРЯТИЯ". ПОГОДА (12+)
07.30 "МУНГЭН СЭРГЭ". (6+) ПОГОДА
07.45 "ДО И ПОСЛЕ" (12+)

ТИВИКОМ

06.00 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+)
ЗУРХАЙ
"ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (12+)

09.00 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+) ЗУРХАЙ
09.30 "ВКУСНО" (12+)
10.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА"

СТС-БАЙКАЛ

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 М/Ф "ХВОСТЫ" (0+), "ПОХИТИТЕЛИ ЕЛОК" (0+), "МОЙДОДЫР" (0+), "НУ, ПОГОДИ!" (0+)

22.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ". "БОРОДА ИЗМЯТА". ЧАСТЬ I (16+)

НТВ

02.00 "НТВ УТРОМ"
04.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00, 04.30 М/Ф "МУЛЬТФИЛЬМЫ"
07.05, 14.20, 15.45, 17.05, 19.30, 01.00 Х/Ф "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШЕРЛОКА ХОЛМСА И ДОКТОРА ВАТSONА"

НОГО ОТДЕЛА-З"
11.30, 12.55 Х/Ф "ШЕРЛОК ХОЛМС И ДОКТОР ВАТSON"

РТР-СПОРТ

07.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
08.25, 22.05 Т/С "ЗЕМЛЯК"
10.15 "ЭВОЛЮЦИЯ"

5 КАНАЛ

02.00, 06.00, 08.00, 11.30, 14.30, 18.00 "СЕЙЧАС"
02.10 "УТРО НА 5" (6+)

Вторник, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

01.00 "ДОБРОЕ УТРО"
05.00 08.00, 11.00 НОВОСТИ
05.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"

РОССИЯ-1

01.00 "УТРО РОССИИ"
05.00 Х/Ф "СНЕГ НА ГОЛОВУ"
07.00, 10.00, 13.00, 16.00 ВЕСТИ

ТНТ

09.05 "ДОМ-2. ЛІТЕ" (16+)
07.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"

ТИВИКОМ

06.00, (6+) "УТРО С ТИВИКОМОМ"
06.30, 19.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ

ХАЙ
09.00 "УТРО С ТИВИКОМОМ" (6+)
ЗУРХАЙ
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 22.30, 00.00 НОВОСТИ ДНЯ(16+)

СТС-БАЙКАЛ

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НЕЙ". "БОРОДА ИЗМЯТА". ЧАСТЬ I (16+)
17.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ". "ВИЗА ЕСТЬ - УМА НЕ НАДО!" (16+)

НТВ

02.00 "НТВ УТРОМ"
04.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00 М/Ф "МУЛЬТФИЛЬМЫ"
07.00, 11.30, 14.45, 19.30 Х/Ф "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШЕРЛОКА ХОЛМСА И ДОКТОРА ВАТSONА"

08.30 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
09.00, 17.50, 23.50 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)

РТР-СПОРТ

07.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
08.25, 22.05 Т/С "ЗЕМЛЯК"
10.10 "ЭВОЛЮЦИЯ". (16+)

5 КАНАЛ

02.00, 06.00, 08.00, 11.30, 14.30, 18.00 "СЕЙЧАС"
02.10 "УТРО НА 5" (6+)

Среда, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

01.00 "ДОБРОЕ УТРО"
05.00, 08.00, 11.00 НОВОСТИ
05.10 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА. НОВОГОДНИЙ ВЫПУСК

15.20 Х/Ф "ИРОНИЯ СУДЬБЫ, ИЛИ С ЛЕГКИМ ПАРОМ!"
18.30 "ПРОВОДЫ СТАРОГО ГОДА"
19.55 "НОВОГОДНЕЕ ОБРАЩЕНИЕ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В.В. ПУТИНА"

РОССИЯ-1

01.45 Х/Ф "ШКОЛА ДЛЯ ТОЛСТУШЕК"
05.05 Х/Ф "ЧАРОДЕИ"
07.45 "ЛУЧШИЕ ПЕСНИ". ПРАЗДНИЧНЫЙ КОНЦЕРТ ИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО КРЕМЛЕВСКОГО ДВОРЦА

ИЛИ НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШУРИКА"
16.25 Х/Ф "ИВАН ВАСИЛЬЕВИЧ МЕНЯЕТ ПРОФЕССИЮ"
18.00 "НОВОГОДНИЙ ПАРАД ЗВЕЗД"

ТНТ

07.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3"

21.20 "ТАНЦЫ".ФИНАЛ (16+)
23.00 "КОМЕДИ КЛАБ" (16+)
23.55 "НОВОГОДНЕЕ ОБРАЩЕНИЕ ПРЕЗИДЕНТА РФ В.ПУТИНА ГЛАВЫ БУРЯТИИ В.НАГОВИЦЫНА" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, (6+) "УТРО С ТИВИКОМОМ"
06.30, 09.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ

ЖЕРТВ"
12.05 Т/С "ГЕОРГИЙ БУРКОВ. ИРОНИЧНЫЙ ДОН КИХОТ"
13.05 Х/Ф "ГАРАЖ"

СТС-БАЙКАЛ

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

80 наһанай жабхаланта ой

НАЙХАН ЖЭШЭЭ БОЛОХО НАНАН

Сахиур сагаан мундаргануудай үбэртэ, Түнхэн найхан голлой Жэмһэг нютагта 80 жэлэй саада тээ Добшон Дашеевич, Дулма Хамагановна Тахановтай эбтэй эетэй бүлэдэ дүрбэдэхи үри түрээжэ, баярай ехэ баяр болоо бэлэй. Тэрэ үедэмнай шажан мүргэл хоригдожо, найжа ламаараа үхибүүндээ нэрэ үгүүлдэг саг болигдожо, шэнэ сагай шэнжэтэй нэрэ номон зүблэлдэ үгүүлдэг ёһо байгаа. Жэшээлхэдэ: Мэлс (Маркс, Энгельс, Ленин, Сталин), Сталина (Сталиной обогоор), Ревомир (революционный мир), Ким (Коммунистический интернационал молодёжи) гээд лэ мүнөөнэй эдиршүүлэй ойлгохошьегүй удхатай нэрэнүүд олон байһан. Тиигээд лэ тааруу нэрэ гэжэ Виктор – Илагша гэжэ хүбүүгээ нэрлэһэниинь гүнзэгы удхатай, наһан соонь нүлөөлһэн юм гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Тэрэ сагаингаа эрхээр Витя багаан ажалда дүршэжэ, 16 хүрөөгүй байгаад, тусгаар ажалда - МТС-тэ хүдэлжэ эхилээ. Эндэһэнь 1955 ондо сэрэгэй албандата татагдажа, манай хүдэр хүбүүн сууга гвардейскэ Хинганска танкова дивизийн тагнуулшадай ротын түрүү зэргэдэ Манжуурай хубхай талада ябалсаа. Тэрэ үедэ Венгрийн ниислэл хото Будапештэдэ совет танкнүүдэй дэлхэйе доһолгон хүүен ороходо, манай Виктор ороосоо нэн. Нүүлээрнь хэнэй юунэй хэды юуншье гэжэ хэлээ хаань, мүнөө болотор Эхэ оронойнгоо захиралтынь үнэн сэхээр дүүргээ нэм гэжэ Виктор Добшонович омогорхожо ябадаг. "Саг сагтаа, сахилза хүхэдөө" гэжэ, үе сагаингаа эрхээр, гүрэн турын, парти, правительствын залан сэхэ шугамаар, Эхэ оронойнгоо уряалаар ябагдаал ха юм даа.

Тиигээд лэ амжалттай албаяа дүүргэһэн хүбүүн 1958 ондо Ой модоной ажахын техникумдэ нуража, 1962 онһоо Түнхэнэй аймагай ажаһуудалай хэрэглэл хангалгын комбинатта технологижер эрээд, уданшьегүй ахамад инженерээр хүдэлжэ байхадань, тэрэндэ барилгын "Бурятремстрой" нэгдэл хүтэлбэрилхыень даалгаба. Эндэ хүтэлбэрилхы шадалтай бэрхэ удамаршье шууд ойлгожо, Хабаровска партийна дээдэ нургуулида эльгээбэ.

Дээдэ эрдэмтэй болоһон Виктор Добшоновичынь түрэл аймагайнь исполкомой даргын орлогшоор табяад байтараа (хүтэлбэрилхы арга шадальнь сэгнээ юм бээ), уданшьегүй түрүүлэгшээр хунгаба. Аргагүй харюусалгатай энэ тушаалдаа оролдохын бэрхээр хүдэлжэ байтарнь, аймагайнь коммунистууд 1979 ондо райкомой нэгдэхэ секретаряар хунгажа, түрэл аймагаа залан хүтэлбэрилхыень даалгаа юм.

ЗОНОЙ НАЙДАЛДА ХҮРТЭХЭН

Иимэ ехэ найдалда нютагайнгаа зонһоо хүртэхэндөө урмашаһан Виктор Добшонович "хамсыгаа хам шуужа", эршэтэйгээр ажалаа эхилжэ, түрэл найхан аймагайнгаа хугжэхын, арад зонийнгоо жаргалтай байхын түлөө хам оролсоо. Энэл үедэ партиин райкомой болон исполкомой эб хамтын оролдолгоор барилга-хабсаралгын ажал, зайн галаар аймагыё хангалга, ой модоёо зүбөөр, ашагтайгаар хэрэглэлгэ, нуга талануудаа уһаларилга, үтэгжүүлгэ, харгы замуудаа барилга-заһабарилгын ажал хүдэлмэринүүд үргэнөөр ажуулагдаа.

Эндэ нэгэ һонин ушар болоо нэн. Сэрэгэй нургуулин болоходо, хүндэ техникын гарахада, харгынүүд муудахаһаа байтагай, ехэ бага хүүргэнүүд һандараа. "Заа яахаб, ородоор хэлэгшээр" нет худа без добра" гээд лэ, Виктор Добшонович Обкомой, республикын Министрүүдэй Сөведэй зууршалга урдаа барин, СССР-эй Оборонын яаманда гаража, Түнхэнэй харгынүүдыё заһабарилха, хүүргэнүүдыё шэнээр барюулха хэрэг урагшалһан юм. Тиигээ гүрэнэй туһаламжаар Хүлтүүг – Монгой харгы бүхы хүүргэнүүдтэйгээ заһабарилгада

бэлэй.

Ажабайдалаа хугжөөхын тулада нэн түрүүн зайн галай ехэ хүсэн хэрэгтэй гэжэ найн ойлгоһон Виктор Добшонович ЛЭП-35, ЛЭП-10, ЛЭП-04 утаһануудыё заһабарилуулаад, Хүлтүүгһээ Моондо хүрэтэр шэнэ ЛЭП-120 утаһа татуулжа шадаа. Энэ ехэ ажалай бүтээгдэхэдэ, һаалиин болон шахан таргалуулгын бүхэли комплекснүүд хүдэлгэгдэжэ эхилээ. Тиихэдэл Аршаан, Галба, Жэмһэг, Түнхэн, Тооро, Харбяанууд, Хэрэн, Мон нютагуудта хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй, нургуулинүүдэй байшангууд бодхоогдоо, бэшэ нютагуудта хуушарһан байшангууд нэльбэгдээ. Нютаг бүхэнүүдтэ фельдшерскэ пунктнууд, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын комбинатай таһагууд нээгдэжэ, Загтад болон Ниловэ Пустыньда телевизионно вышкэнүүдэй тодхогдожо, соёлой байшангуудай, номой сангуудай ажалай эршэдэхэдэ, ажаһуудал эридээр найжаржа, хүн зон, нээрээл, коммунизм гээшэмнай дүхэжэл байгаа юм байна гэжэ ханаа бэлэй.

СЭХЭ СЭБЭР ХҮБҮҮД

Тэрэ эршэмтэй, габшагай ажал хэрэгэ ажуулхадаа, ажабайдалаа али эргээр хугжөөжэ, болбосон түхэлтэй болгохо гэхэн үндэр эрмэлзэлтэйгээр эб хамта урматай ябаһан нүхэдөө Виктор Добшонович дулааханаар һанан дурсана. Тиихэдэ ганса ажалаша бэрхыень бэшэ, хүн шанарыень онсолон:

- Сэхэ сэбэр, урагшаа ханаатай, урма зоригтой, ханаһанаа бүтээхэ, иимэл эрмэлзэлтэй бэрхэ зоноор хамта хүдэлжэ ябаһан золтой буряад хүбүүдэй нэгэнби! – гэжэ Түнхэнэй хүндэтэй аха захануудай нэгэн Виктор Добшонович тэмдэглэнэ. – Үнэхөөрөө, ямар бэрхэ хүбүүд байгаа! – гээд лэ, хургаа даран тоолоно:

- Түрүү "Сибиряк" колхозой парторг ябаһан райкомой хоёрдохы секретарь Андрей Павлович Цымбалюк; олон жэлдэ нургуулин директорээр амжалтатай хүдэлһэн идеологийн талаар секретарь Энергина Зангеевна Васильева; баян тарган Саяанай совхозыё 16 жэл соо ударидаһан, исполкомой дарга, дуу шуу шангатай Намсарай Балданович Манзаев. Мүн баһа аймагай захиргаануудай таһагуудыё даагшад тус тустаа даалгагдаһан ажалаа үлүү үгэгийгөөр ажуулаад лэ байха: Николаи Доржиевич Петухов, Виктор Зундуевич Доржиев, Намсарай Доржиевич Тарбаев, Максим Батаевич Базаров, Василий Давыдович Серебренников, Шоён Доржиевич Ускеев, дайнай ветеранууд Пётр Степанович

Дёмин, Данзан Нимаевич Пунцыков гээд лэ, бултадаа яһалаар ажалаа ажуулжа байгаа.

-Тэрэ үедэ сомоной Сөведүүдэй түрүүлэгшээр олондоо хүндэтэй фронтотвигууд ажаллагша нэн, бултые нь тоолохо гээ һаа, сонинотнай хуудаһанууд хүрэхгүй. Тиигээшье хүдөө ажахыгаа үргэжэ ябаһан эгээл хүндэтэй бэрхэ түрүүлэгшээрэнь нэрлээгүйдэ аргагүй, – гэжэ Виктор Добшонович баһал хургаа даран тоолобо: - Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой – Аркадий Степанович Иринчеев, «Сибиряк» – Юрий Павлович Седов, «Восточные Саяны» – Цыден Шернинович Балбаров, «Мир» – Владимир Аюшеевич Цыремпилов, «Маяк» – Пурба Мыжитович Махаров, «Саянский» – Владимир Раднаевич Сыденов, «Тункинский» – Владимир Жамсаранович Сыренов, «Туранский» – Илья Садаевич Маншеев, «Харбятский» – Баяр Шоёнович Ускеев, хожомынь аймагаа толгойлоо.

Хэды бэрхэ ноёдой байбашье, ажалша бүхэриг зонгүйгөөр ямар ажал бүтэхэб даа. Энэниие тон найн ойлгодог Виктор Добшонович ажалша зоноо ехэ үргэдэг, урмашуулдаг, гүрэн турын шагналнуудта хүртөөхыё оролдодог байгаа.

-Тэрэ үедэ манай аймагта эрхим бэрхэ ажалша бэрхэ зон хүдэлжэ, түрэл Түнхэнөө суурхуулжа байгаа. Мүнөө болотор тэдэ нүхэдөө ханажа ябадагби. Ленинэй хоёр орденото хонишон Г.Ц. Шойбонов, Ленинэй орденото механизатор Л.Н.Д. Гыргенов, Ажалай Улаан Тугай – һаалишан Д.Б. Алсыева, Ажалай Алдар Солын 3 шатын – һаалишан Доржо Хапхаранов гээд, олон даа. Эдэл түрүү ажалшадай оролдолгоор Түнхэнэй аймаг хоёр дахин КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрүүдэй Сөведэй, СССР-эй Профсоюзүүдэй, ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан тугта хүртэхэн байна, – гэжэ Виктор Добшонович нютагайнгаа зоноор омогорхоно.

ДЭЭДЫН ТУШААЛНУУДА

Сагай шангаржа эхилхэдэ, бэрхэ хүтэлбэрлэгшыё республикын Правительствата оруулжа, 1988 ондо Ой модоной ажахын министрээр томилоо нэн. Энэ харюусалгата тушаалдаа богони болзор соо Байгал далай хамгаалха партиин ЦК-гай тогтоол бэлүүлжэ, Красноярска ойн институтай эрдэмтэдэй туһаламжаар Прибайкалин, Кабанский, Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай дэбисхээрэй ой модо ашаглалгыё гуримшуулаа. Республикынгаа Верховно Сөведэй 11-дэхи, 12-дохи, 13-дахи

зарлалнуудай депутатаар хунгагдаһан, КПСС-эй Обкомой гэшүүн ябаһан, хүтэлбэрлхы ажалай баян дүршэлтэй Виктор Добшоновичыё республикынай Верховно Сөведэй, удаань Президентын болон Правительствын аппаратта урижа, гүрэнэй шагналнуудыё олгодог таһагыё даагшаар томилоо нэн. Энэл хүнэй хүсэл оролдолгоор дайнай, ажалай ветеранууд, соёлой, искусствын габьяата хүдэлмэрилэгшэд, мэдээжэ багшанар, эмшэд гүрэнэй шагналнуудта саг соогоо хүртэхэн байха.

1993 онһоо Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг түнхэнөөрхинэй "Саяан" эблэлыё ударидажа, Түнхэнэй аймагай болон ниислэлдэ ажаһуудаг түнхэнөөрхинэй ажабайдалда сэхэ нүлөөлжэ байгаа. Тиихэдэ аха захатанайнгаа хэлэхэн найхан хүүрыё, захиһан сэсэн заабарийе мүнөө олохон лэ залуушуул ханажа, бэлүүлжэ ябана гэжэ омогорхон сэгнэдэгби. Баһал иимэ бэрхэ ударидагшатай эб хамта ажаллаабди гэжэ бэшэ аймагуудай, Усть-Ордын, Агын хүбүүдэй урматайгаар хөөрхыё нэгэнтэ бэшэ шагнаһан байна. Мүнөө бүхы нютагуудай эблэлнүүдэй ассоциацийн түрүүлэгшэ В.Д. Таханов долоон жэл соо энэ ажалаа ударидажа, буурал Буряадтамай ажамидардаг зуу гаран яһатан зоной эб хамта ажаһуухын түлөө оролдожол ябана. Тиигээ Буряадтамай арадуудай "Эб найрамдалай байшан" нээгдээд, амжалтатай хүдэлжэ байна. Наяхана Буряад Республикын Арадай Хуралай зүблөөндэ хэлсэгдэжэ, зохихо хэмжээн абтагдаха болоо.

Хаанашье, ямаршье тушаалнуудта хүдэлхэдөө, Виктор Добшонович бүхы шадалаа гаргажа, баян дүй дүршлөө хүсэд дүүрэн хэрэглэжэ, үрэ дүнтэйгөөр хүдэлдэг хүн гэжэ мэдээжэ юм. Хүдөө ажахыгаа бодхоохо, бүгэдэ зондоо хэрэгтэй соёлой, нуралсалай, эмнэлгын байшангуудыё, байрын гэрнүүдыё бариха, улад зонийнгоо ажабайдалыё али болохо зэргээр найжаруулха гээд лэ шармайха даа.

"Би арба гаран жэл соо Виктор Добшоновичтой эб хамта Бурядайнгаа Ветерануудай сөведэй президиумдэ хүдэлнэб. Тиимэһээ энэ ахатаниие тон найнаар мэдэхэб. Мүнөөшье наянайнгаа дабаан дээрэ Виктор Добшонович няд гээд лэ ябажа байна. Энэ бүхы Буряадтаа хүндэтэй аха захатамнай Улаан-Үдэ ерэхээр, 26 жэл соо 47-дохи кварталһаа ажалдаа ябагаар ябадаг. Энэмнай янгинама хүйтэндэшье, хотын тэсэхэйгэй халуундэшыё 40 минутын ябадал болоно. Магад, иимэһээл Виктор Добшонович сарюун зандаа ажаллаад лэ ябана гэжэ ханагшаб. Үндэр наһатай бүхы аха захашуулнай энэ жэшээгээр урагшаа дабшан, залуу үетэндэ найн найхан жэшээ боложо ябаг даа гэжэ хананаб, үнэн зүрхэнһөө хүсэнэб", – гэжэ республикын Ветерануудай сөведэй түрүүлэгшэ Ревомир Гармаев мүнөөдэрэй "Бурятия" сониндо бэшэнэ. Ревомир Баяровичэй энэл очерк соонь шударгы хүтэлбэрлэгшэ Виктор Добшоновичой хэжэ ябаһан ажал хэрэгүүд тухайнь бүри дэлгэрэнгыгээр уншаха аргатай.

"Буряад үнэнэймнай" нюурнууд тоолошогүй бэшэ ха юм даа, Виктор Добшоновичой намтарыё, ажалайнь дүнүүдыё тооложо барахаар бэшэ, тиимэһээ иигэд гээд дүүргэе даа:

Наһанайнгаа инаг нүхэр Мария сээн Алагуевнатаяа, Гурбан бэрхэ үхибүүдээрээ, Виктор, Алёша ашанараараа, Аха ханаха дүүнээрээрээ, Үетэн бэрхэ нүхэдөөрөө, Хамта хүдэлэгшэ найзнадаараа Намта няд байтар уугтад, Намдуугаар саашаа дамжажа, Нэтэрүүгээр ажалаа ажуулжа, Намшажал ябыт даа, алхаяа, эрхим хүндэтэ ВИКТОР ДОБШОНОВИЧ!

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

Фото-зурагууд Тахановтанай гэр булын альбомһоо.

АХЫН ТЕАТРТА ШЭНЭ ЗҮЖЭГ ТАБИБА

Орьёл үндэр хада-нуудтай, арюухан сэбэр агаартай, харгама найхан байгаа-литай Ахын аймагай түб Орлиг нууриной арадай театр "Найдалай хүсэн" гэнэн зүжэг табижа, нютагайхидда хужарлуулаа.

Энэ зүжэг Россиин арадай артистка Нина Токуренова уран найханаар найруулан табиба. Оройдоол хоёр долоон хоногой туршада бэлдэгдэжэ, Ахын аймагай захиргаанай соёлой таһагыг даагша Дарима Литвинцевагай эдэбхитэй хүтэлбэри доро бүтээгдээ.

"2014 ондо Буряад Улас дотор буряад хэлэ хүгжөөлгэ болон хамгаалга" гэнэн гүрэнэй программын ашаар энэ шэнэ зүжэг табигдаа. Ушар юуб гэхэдэ, байгша оной сентябриин 4-нөө октябриин 30 болотор буряад зүжэг бэшэлгэнэй харалган драматургнуудай хоорондо соносхогдоо бэлэй. Бүхыдөө энэ харалганда 26 зүжэг эльгээгдэн байгаа. Тэдэн сооһоо гурбан зүжэг түрүүшын гурбан нуури эзэлээ гээд хануулаа. Энэ харалганай ашаар буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэнэн зүжэглэмэл зохёолнууд мүнделжэ, арадай театрнуудай табижа шэнэ зүжэгүүд бии болоо гэшэ.

Гүрэнэй энэ ехэ проектын шугамаар зүжэгэй театр болон бүлгэмүүдэй хоорондо харалган соносхогдоод, "Арадай уран найханай бүлгэм" гэнэн нэрэ зэргэтэй 11 театрнууд сооһоо 5 театр тодорон гараад, энэ проектдэ түрүүлхэн табан зүжэгүүдые табижа эрхэ олгогдоод, театр бүхэн найруулан табилганда 70 мянган түхэригтэ хүртэнэн байна. Табан эрхимүүдэй тоодо Ахын аймагай Орлигой

арадай театр орожо, зүжэгэй харалганда гурбадахи нуури эзэлхэн Цырегма Сампиловагай "Найдалай хүсэн" гэнэн зүжэг табиба бшуу.

Зүжэг зохёонон пьесэ хоёр тад ондоо гэшэл даа. Хэдышые зохидоор бэшэнэн пьесэ, табижа шадаагүй наа, тэрэнэ юуншые бэшэ болодог ха юм. Харин бэлигтэй режиссёрой уран шадабаряар ямаршые зохёол ёһотойл бүтээл боложо үгэдэг гэжэ мэдэнэбди. Нина Гармаевна Токуренова бүхэли наһандаа 45 жэлэй туршада Буряад драмын театрай тайзан дээрэ гайхамшаг дүрэ образуудые харуулжа, олон харагшадтаа, арад зондоо эгээл бэлигтэй, эгээл дуратай артистканы болоһон юм. Мүнөө наһанайнгаа амаралтада гараад, найруулагшын ажал ябуулдаг. Республика дотор эмхидхэгдэнэн томо-томо хэмжээ ябуулгануудай режиссер-найруулагшар бэлигтэй Нина Гармаевна урма зориг дүүрэн эдэбхитэй ажал ябуулна ха юм.

Нина Токуренова Орлиг нутагайнгаа арадай театрай хуби заягаа ниилүүлээр үнинэй. Театрай олохон зүжэгүүдые тэрэ табиһан юм. Энэшые удаа, зүжэгэй харалганай жюриин бүлэгэй гэшүүн өөрөө байбашые, түрэл театрайнгаа найруулагшар энэ ажал бэелүүлэн байна.

- Сэхыень хэлэхэдэ, энэ зүжэг бэшэхэдэ, Ага нутагта үнэн болоһон ушар дээрэ үндэһэлэгдэнэн байгаа. Агын талын зоной байдал орьёл үндэр Ахын зоной байдалтай хэр таараха гэшэб гэжэ сэдхэлээ хүлгөөн нагад, Аха руу ерээ бэлэйб. Уран найханай аргаар эгээл тааруу зохидхоноор Ахын аймагай нутаг хэлэн дээрэ, ха-

дын зоной байдалай үзэгдэл, үндэнэн хубсаһан, нутаг зоной хуби заяантай холбуулан найруулагдаһан байхадань, ехэ баясааб. Энэмнай тиихэдэ хэдэн мянгаад модоной зайда холо-холо ажаһуудаг, хэлэ, заншал, байдалаараа илгаран ажаһууһан Ага, Аха нутагуудай болон бүхы Буряадаймнай арад зоной нэгэ байдал, нэгэ хуби заяантай, адлихан түүхэ намтартай байһые үшөө дахин гэршэлнэл даа, - гэжэ автор өөрын һанамжатаа Ахын харагшадтай хубаалдаа.

Нина Гармаевна найруулагшын өөрын харасаар, өөрын уран бэлигээр энэ зүжэг баяжуулаа, уран гоёор, үнэншэмэ найханаар элбэгжүүлээ.

Нутаг зонойнгоо түүхэтэ намтартай үбгэд, хүгшэдэй мүнхэ дурасхаалда түшгэлэн, ехээн найруулгын ажал ябуулаа. Соёлой таһагыг даагша Дарима Литвинцевагай хүтэлбэри доро ехэ бэлигтэй зон ажалладаг юм байна гэжэ үшөө дахин үнэншэмэб.

Театр үлгэсэһөө эхилдэг гэжэ К.С. Станиславскиин хэлэнээр, Ахын аймагай Орлиг нууриной үйлсэнүүдээр гоёор хубсалһан хүн зон аймагайнгаа соёлой түб руу субажа, сүлөө нуури нэгэшые үлөөгүй.

- Театрай шэнэ зүжэгтэ нэгэ үдэрэй туршада бүхы билет худалдан абтагдашоо. Хүн зомнай соёлой хэрэгтэ ехэ дуратайгаар хабаададаг. Ехэл соёлшо зонтойбди. Бүхы хэмжээнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаададаг юм, - гэжэ Дарима Литвинцева хөөрэбэ.

Зүжэг нэгэл амин доро үнгэршэнэн шэнги. Эдэ багша, малшан, соёлой ажалшан, газар хэмжэгшэ мэргэжэлтэн болон бусад юрын, сүлөөгүй эрхим ажал ябуулдаг зон тайзан дээрэ танигдахаар бэшэ, ёһотойл артистнар мэтээр наадана. Аяар холын 40-өөд онуудай үйлэ хэрэгүүдые мүнөө үеын зоной сэдхэл зүрхэн соогуур шэнгүүлэн, сагай суурандал тодохоноор дамжуулжа шадана. Үнэншэмэ наада-

араа харагшадайнгаа зүрхэ сэдхэл хүдэлгэжэ шадаа. Харагшад булта нулимса-яа нэмээхэн аршан, уяржа нуугаа бэлэй. Үйлэ гү, али нэгэ үзэгдэл бүхэнэй һүүлээр альга ташалгаар дэмжэжэ байхадань, "энэ Аха нутагайхид ямар гүнзэги, нимгэн сэдхэлтэй зон гэшэб" гэжэ гайхан нуугаа бэлэйб.

Нина Гармаевнагай тайзан дээрэ гарахадань, харагшад булта хүл дээрэ бодон альга ташаа. Нютагайнгаа бэлигтэй артистнараи наада халуун альга ташалгаар угтан, тодон дэмжэн абһандань, ехэ гайхалтай, урмашамаар зохид байгаа.

Аймагай - захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ Баир Балданов, өөрөө Буряад Уласай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, нутагтаа ганса хүдөө ажахи, үйлэдбэри хүгжөөхэ хэрэгтэ анхрал табидаг бэшэ, мүн хүн зонойнгоо ажаһуудал, соёл, заншал хүгжөөхэ, сэдхэлэй байдал баясуулха гэжэ оролдожо, дэмжэдэгынэ эли.

Зүжэгэй премьерын удаа харагшад намда дүтэлэн, баярай дулаахан үгэнүүдые хэлээ, ехэтэ дэмжээ.

- Ёһотойл сэдхэлэй досоохие бултыень хүмэрюүлмэ зүжэг харабабди. Энэ зүжэгэй уда мүнөө үеын урган ябаа эдиршүүлдэ, залуушуулда тон туһатай, тэдэнэй хүмүүжүүлгэдэ жэшээ боломоор хэшээл боложо үгэнэ бшуу. Юуб гэхэдэ, аяар холын дайнай үеын болон хамалган хашалганда хуби заягаа хосороһон хүшэрхэн тэрэ сагай үйлэ хэрэгүүд мүнөөшые хүн зоной сэдхэл хүдэлгэнэ. Манай Ахада иимшүү хуби заяатай айлнууд бии ха юм даа. Нюдэнһөө нулимсаа дуһаажэ, тэрэ сагыг дурсахар. Үнэн байдал харуулагдаа, - гэжэ харагша Людмила Дашеева хөөрэбэ.

Агууехэ Илалтын 70 жэлэй ойн баярта дашарамдуулан табигдаһан энэ зүжэг тэрэ хатуу шэрүүн үедэ габьяата ажалай баатаршалга гарган Илалта шэрээлсэнэн Ахын аймагай үбгэд хүгшэдтэ, эдирхэн залуу эхэнэр, басагадта, мүнөө мэндэ ябаа наа, 90-ээд наһатай буурал сагаан теэбээнүүдтэ зориулагдан найруулагдаа бшуу.

Цырегма САМПИЛОВА.

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЦИРК РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ

ЦИРК БУРЯТИИ
ПРЕДСТАВЛЯЕТ
Мада гас кар

25-26
Декабрь
10 ч. 30 мин.
13 ч. 00 мин.
15 ч. 30 мин.

24
Декабрь
10 ч. 30 мин.
13 ч. 00 мин.

6,7,8
Января
10 ч. 30 мин.
13 ч. 00 мин.

Заказ билетов: **69-71-72**
46-46-32

Колледж искусств им. П.И. Чайковского (Проспект Победы, 17)

24 декабря в 13.00 состоится премьера новогоднего шоу «Мадагаскар» при поддержке Администрации Главы РБ и Уполномоченного по правам ребёнка в РБ

Цырегма САМПИЛОВАГАЙ фото-зургууд

Зүүн эрьедэхи Усть-Орда, хэр байнаш?

Агуухэ, гоё гэгшын мурэн Усть-Ордын буряад тойрогыг Зүүн эрье (Алайр, Нүхэд) болон Баруун эрье (Боохон, Охо, Эхирит, Баяндай) гэжэ таһалдаг. Мүнөө мурэн мультэндэ абтанхай. Гэбэшье жэлэй ямаршые сагта гоё найханнинь хэнэйшые зүрхэ сэдхэл хүдэлгэжэ шададаг. Эрье дээрэнь буряадууд, ородууд, татаарнууд эбтэй эетэй ажаһуудаг. Ангар – Байгалай ори ганса басаган. Ангар мурэнэй зүүн эрьейн буряадуудай хэлэдэгээр, Байгалай байгаа сагта буряадууд байха, буряадуудай байгаа сагта Байгал байха. Нүхэд болон Алайраар ябахэ үедөө ехэ найн хүнүүдээр танилсааб, һонин юумэнүүдые харааб. Ингэжэ Байгал далайе тойрон нэмжкһэн түрэл дайдаараа аяншалха хэрэгтэй.

Зүблэлтэ засаг доро үнгэргэһэн 70 жэлэй һүүлээр Эрхүү можын Усть-Ордын буряад тойрогой Алайрай болон Нүхэдэй аймагууд анханайнгаа түхэл шарайда бусаа. Зүблэлтэ засагай тон найн үень 60-аад онуудай эхиндэ тудалдаа. Жэшэнь, 1961 ондо 60 үрхэтэ айлтай Кукунур һууринда 18 үхибүүд түрэнэн юм. Тэрэ сагта таряалан талмай аргагүй ехэ байгаа, бүхы шахуу тала дайда хахалагдажа, үбһэ сабшаха үлүү газар үлэгшэгүй һэн. Харин мүнөө полинууд ногоондо дарагдажа, ехэ гоё бэлшээри болонхой. Гүлзөөргэнэ даяад хаа-хаанагүй элбэгээр ургажа эхилээ, ой соогуур шандаган, үнэгэн, шоно, мүн бусадшые ан амитан болон шубууд олошороо.

Кукунурта мүнөө оройдоол 18 үрхэтэ айл үлэнхэй. Ажаһуутшад малаа үдхэдэг. Ажалша бэрхэнүүдынь баянууд ааб даа. Теэд залуушууд нютагаа орхижо, хото руу тэгүүднэ. Үшөө тэмдэглэхэ юумэн гэхэдэ, 60-70-аад оноорхин түрэл хэлээ мэдэшье хаа, эхэ эсэгынгээ дууладаг дуунуудые мэдэнэгүй.

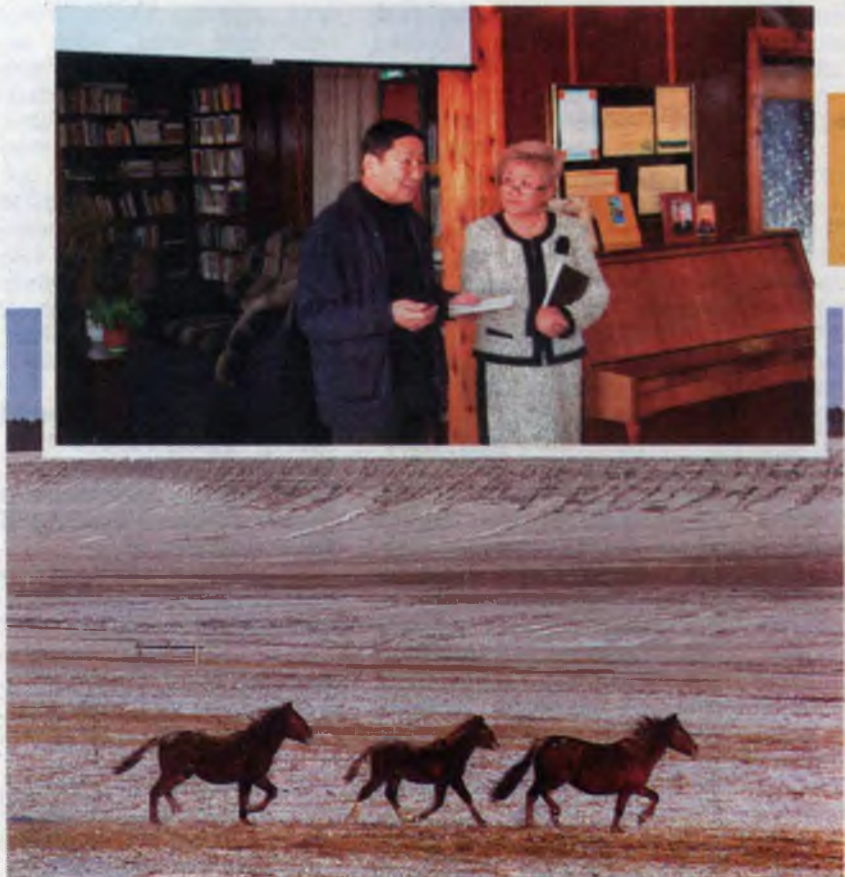
А.Вампиловой нэрэмжэтэ номой сан соо олониитэтэй уулзалга. Тойрогто буряад соёлдо хабаатай мэдээсэл гэжэ үгы шахуу. Усть-Орда Буряадһаа баһал холо хадаа, Ольхон, Качуг, Ага, Шэнэхээн нютагууд мэтэ буряад соёлой түб Улаан-Үдэдөө таталдадаг. Гэбэшье, ондоо мого нютаг һэн тула буряад соёлдо хүртэхэнь тон бэрхэтэй. Захааминда, Зэдэдэ буряад уран зохёолшод болон артистнарые ёһоор харадаггүй байхадань, Усть-Орда тухай хэлэнэйшые үдүү. Эндэхи зон поэт Баир Дугаровой ерэһые ехэ дулааханаар дурсадаг, имэ уулзалганууд үшөө эмхидхэгдэхэ байха гэжэ найдана. Буряад Республикын Соёлой министерство, ВАРК, нютагаархидай бүлгэмүүд, зохёохы холбоонуудһаа ехэ юумэн дулдыдаха. Мүн усть-ордынхид өөһэдөөшые гараа дэлгээд һуунгүй, харисаа холбоогоо хүгжөөхэе оролдохо ёһотой.

Үнгын тала дэбисхэр дээрэ үндэһэн нютагай мал хүгжөөгдэдэг. Александр Урбагаевай үмсын хүдөө ажахыда үсхэбэрилэгдэдэг харлаг энэ зураг дээрэ буулгаданхай.

Алайрай дасанай шэрээтэ Ширав лама (тэг дундань), зүүн тээнэ Архип Аюшинов, баруун тээнэ Александр Урбагаев. 30-аад онуудта һандаргаагдаһан Үнгын дасанай һуурида бодхоогдоһон субаргын хажууда.

Александр Махачкеевэй фото-зураглал.

ТҮРҮҮ БАГША

Цыдыпова Соёлма Будадоржиевна Ивалгын аймагтай Доодо-Ивалгын дунда хургуулида буряад хэл ба литературын багшаар 17 жэлэй туршда эрхим бэрхээр ажаллажа байна. Шэлэн багшын мэргэжлэдэ абьяастай, үнэн сэхэ, шударгы бэрхэ, хуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри найжаруулгын хойнохоо ходоодо оролдож байдаг, хэжэ байхан ажалдао нарин нягтаар хандадаг Соёлма Будадоржиевна аймагтайнай омогорхол, түрүү багшанарай нэгэн болоно.

Хэсээл бүхэндэ бэлдэлгэ эхэтэй, мүнөө үеын эрилтэдэ тааруу оньһон техникын хүсэ, онол арга үрэ дүнтэйгөөр хэрэглэжэ, түрэл хэлэ бэшгэй хүгжэлтэдэ горитойхон хубитаяа оруулжа байдаг юм. Түрэлхи хэлэ заалга гэшэ Доодо-Ивалгын дунда хургуулийн хуралсалай түсэб соо гол нуури эзэлһэн зандаа. Жэнхэни буряад хэлэнэйнгэ баялигы, бэшгэй дүримы, уран үгын удхыг хурагшадтаа зүбөөр ойлгуулжа, сэгнүүлхэ хүсэлтэй, методическа арга боломжоёо найжаруулжа, үхибүүдэй ухаан бодол хүгжөөхэ зохёохы хүдэлмэринүүдые найруулжа, үндэһэн литератураяа сэгнэхэ дадал, шадбарииень бэхжүүлхэ гэгэн зорилгонууды бэлигтэй, дүй дүршэлтэй Соёлма Будадоржиевна амжилттайгаар бэлүүлнэ. Эдэ бүгэдэ хэгдэжэ байхан ажал дэмы хооһоор үнгэрнэгүй гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Аймагтай ба республикын хурагшадтай олимпиаданууд ба эрдэм ухаанай конференцинуудтэ шабинанынь амжалта ехэтэй хабаадана, түрүү нуури эзэлнэ.

Энээнһээ гадна класшаа гадуур хүдэлмэридөө элдэб янзын ажал үрэ дүн ехэтэйгээр ябуулна: арадай һайндэрнүүд, конференцинууд, литературна нааданууд, уулзалганууд, конкурсууд, викторинанууд г.м. хурагшадтаа үгынгаа ёһо заншалнууд дээрэ хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ехэхэн хубитаяа оруулна.

Соёлма Будадоржиевна өөрөө түрэлхи илдам найхан абари зантай, урин сэбэр шарайтай, хурса баян хэлэтэй, хүгжэмтэ хонгёо хоолойтой, ухаан бодол түгэлдэр, шуран бэрхэ, шаб гэмэ бээе абажа ябадаг, шэнэ сагай эрилтэдэ алишы талаһаа тон тааруу, ямаршы шалгагшын гү, али элдэб ангиин зоной, багшанарай ба түрэлхидэй урда нээмэл хэшээлнүүдые ялас гэмээр хэзээдэшы харуулжа шадха бэлигтэй юм.

2001 оной Республикын эрхим багшанарай конкурсын лауреат, 2008 оной Буряад ороной эрхим багша, Россиян гэгээрэлэй хүндэтэ ажал ябуулагша, дээдэ шатын багша гэгэн үндэр нэрээ Цыдыпова Соёлма Будадоржиевна бата ёһотоор гэршэлнэ.

М.Б.БАДМАЦЫБИКОВА, Ивалгын дунда хургуулийн буряад хэлэ ба литературын дээдэ шатын багша, Россиян гэгээрэлэй отличник, багшын ажалай ветеран.

ҮНЭН СЭХЭ, УРАГШАА ЫАНААТАЙ ХҮН

Үнэн сэхэ, ажалша, бэрхэ Цырен-Доржо Доржиевич Доржиевые 80 наһанай ойн баяраар халуунаар амаршалаад, хэһэн ажал тухайнь дурдан хөөрэхэмни.

Цырен-Доржо Доржиевич эдэлээтэ Зэдын аймагтай Дэрэстэй нютагта 1934 ондо эбтэй, ажалша бүлэдэ түрэнэн юм. Абань Аванг Доржиевич уран гартай, модошо дархан, нютаг соогоо хүндэтэй ябаһан хүн. Тэрэ үедөө шарга тэргэ, аса тармуур, сонхо үүдэһээ эхилээд, үдэр хүнигүй дархалжал байдаг хэн. Хотон соогоо нэгэ моритой, тэргэтэй байһан, нютагайнаа зоние иишэ тишэнь зөөхэ ажалтай хэн. Эхэнь Бүтид хүгшэн – ажалша, олон үхибүүдэй эхэ хадаа, үнээ һааха, тоһо зөөхэй гаргаха, үдэр бүри хэжэ ажалаа хээд лэ байгаа. Эжын эгээ тунһатай хубүүн Цырен-Доржо гэрэй ууган хубүүн байгаа. Тэрэ үедэ дайнай хойшонхи жэлнүүдтэ ажабайдал хүндэ зандаа хэн. Хүнэй ажаһууа гэрнүүд хуушараа, малай байранууд һандархай, хубсаһа хунар хомор. Эгээл иимэ хүндэ жэлнүүдтэ Цырен-Доржын бага наһан үнгэржэ, наадаха сүлөөгүй ябаба. Таряанай болон сабшалангай газарнуудта ажал хэжэ, модо түлээ шэрэхэ, хони харюулжа, колхозой ажал барагдашагүй байгаа ха юм.

1957 ондо Хяагтын багшанарай училищиде ороод, эрхим найнаар дүүргээд, ажалай жолоо барива. Бэрхээр

хураһанай түлөө ГДР ошохо путёвкоор шагнагдаба, Москвагай ВДНХ хараха аргатай болобо. Һүүлдэнь Ториин аймагтай комсомолой түрүүлэгшээр хүдэлжэ эхилбэ. Үлэгшэнэй дунда хургуулида суглаа хэжэ ерээд, наһанайнгаа нүхэр Долгор Норбоевнатай уулзаба. Залуушуул урагшаа һанаатай, хүдөө нютагтаа унаһан малгайгаа абангүй хүдэлжэ байгаа хэн. Хоёр-гурбан жэлһээ Цырен-Доржо Доржиевиче Хабаровск партиин дээдэ хургуули хураһыень эльгээбэ. Аймагайнаа «Коммунизм» колхоздо парткомой секретаряар олон жэл хүдэлбэ. Тэрэ үедэ колхозуудта машина, техникэ бии болобо. Колхознигууд ажалта үдэрэйнгөө түлөө мүнгөөр салин абадаг болобо, облигаци тараахаа болибо. Колхознигуудай ажал урмашуулагдажа захалба. Эрхим найнаар хүдэлһэнэй түлөө олон шагнал, баярай бэшгэ абанһан байна. Цырен-Доржо Доржиевич Долгор Норбоевна хоёр хэһэн ажалаа хээд лэ, наһанайнгаа амаралтада гараба. Табан үхибүүдын бултадаа дээдэ мэргэжэлтэй. Ехэ хубүүн Слава – экономист, Хүдөө ажахын министерствэдэ хүдэлнэ. Хоёрдохи хубүүн Александр – инженер, мүнөө Новосибирскын дээдэ хургуулида хүдэлнэ. Гурбадахи басаган Надя – Улаан-Үдын ЖКХ-да хүдэлнэ. Виктория – Зэдын аймагтай Петропавловскын дунда хургуулийн хүтэлбэрилэгшын орлогшоор хүдэлнэ. Одхон басаган Жар-

галма – «Байкалфарм» заводой бухгалтеряар хүдэлнэ. Цырен-Доржо Доржиевич Долгор Норбоевна хоёртоо үшөө ута наһа наһалжа, аша гушанараа үргэжэ, алтан дэлхэйн жама ёһоор жаргалай ехэ жаргал үзэжэ ябахыень хүсэнэб.

Л.Б.БАНЗАРАКЦАЕВА, Доодо-Ивалгын дунда хургуулийн эхин классай багша.

ТООНТО ЁНГОРБОЙГОО ЫАНАН ДУРСАХАДАМ...

Хүн боложо, хүлөө Хшоройдоһон, хүхюу солбон хүүгэн наһаяа үнгэргэһэн дайдамни хадаа үндэр хада уулатай, үзэсхэлэн найхан байгаалитай зах холын Захааминай Ёнгорбой нютаг болоно. Түрэнэн нютагһаань ажабайдалай үргэн харгыда гараһарни, аяар 37 жэл болошобо. Хуби заяанайнгаа замаар хэбэд номхон Хэжэнгын Эдэрмэг нютагта үни хада айл бүлэ боложо, үри хүүгэдэ үндылгэжэ түбхинөөшы һаа, тоонто нютагни намдаа тон дүтөөр һанагдадаг.

Тэрэ үеыё наһан дурсахада, уярхаар даа. Минии аба эжы – Бадма Лубсанович, Долгор Аюшеевна Батувтан бүхы наһаараа мал ажалда хүдэлжэ гараһан. Тиимэһээ минии балшар бага наһамни холын гүүртэнүүдээр үнгэрһэн юм. Хургуулидаа хураха үедөө сээнтэртэ төөбитээ байдаг байгаа. Амаралтын эхилэн сасуу, аба эжыдээ гүүртэ ошогшо хэм. Үбэлдөө Бүтүү Зэдэ, ГРП, Айнаг гэжэ гүүртэнүүдтэ байдаг байгаа. Харин зундаа 30-аад модо болохо холо газарта оршодог Хүбшэдэ зуһахаа ошохо. Эндэ Түмэгэр, Бага Байса, Ехэ Байса, Тарбагатай, Хүндэй, Бүргүүһэтэ, Хара Хушун, Дугаг гэжэ мэтэ зарнуудаар олон малшад, адуушад колхозой мал адуу хаража байха даа. Нэн түрүүн колхознай «Дружба» гэжэ нэрэтэй байгаа, хожомынь «Ёнгорбойн» совхоз болоо. Хүбшэдэ ямар гоё үдхэн тунга ногоондо адуу мал бэлшэдэг гэшэб. Ой модоор элбэг, ан амитадаар, загаһа нугаһаар, эдэ жэмэсэр элбэг дайда. Тунгалаг сэбэр үһатай Элэнхэн гол урдаха. Ямаршы курортһоо дутуугүй.

Хүбшэдэ, холо газар оршодог хадань зайн гал, телевизор үгы байгаа. Энээндэнь заашы һаа голхорхогүйш. Гэр бүлөөрөө «Буряад үнэн», «Ажалай туг» сонинуудаа,

Бадма Лубсанович Долгор Аюшеевна хоёр одхон басаган Риммэтээ

«Байгал» журналаа хужарлажа уншадаг байгаабди. Үшөө номууды буряадаараа уншахаш.

Үхибүүн хадаа наадахаа һанахаш. Теэд ойро тойрон минии үетэн хомор байха. Морёо унажа, хүршэ малшадтай хүүгэдээр наадахаа ошодог хэм. Элэнхэнэйнгэ эрьдэ эдээлхээшы мартажархёод, бүхэли үдэр үһанда орожо жаргахаш, шулуунуудаар үхэр мал хэжэ наадахаш. Гэдэһээ һайсахан үлдөөд, гэртээ эрхэдэши, халуухан лепёошо хайранхай аба, эжышни хүлээжэ байха. Шэнэ гаргаһан тоһотойгоор амтархажа байжа эдихэш даа. Шагай (хаарта) яатарашы наадахаа һанадаг хэнбиб. Дамнин абгайе (ондоо гүүртэдэ байха) һайса хүлээдэг байгаа. Холоһоо морёор ерэжэ ябахыень харахадаа, баярлахаш. Дамнин абгай орон сасуугаа: «Эрхимни зохолжо байна», - гээд хургаяа харуулжа. Тиихэдэнь би гүйжэ ошоод, хаартага гаргажа, хоюулаа наадашахабди. Абатааа ходо загаһалшаа ошолсодог хэм. Абамни ургаар хилмаадаха, харин би мориёо хүтэлөөд ябахаб, бариһан загаһануудынь сүүмхэлэб. Яба ябаһаар, Монголой хилын хажууда ябашахаш. Элэнхэн гол Монголһоо эхией аба-

даг. Удаан саг соо бороогой ороогүйдэ, Элэнхэмнай хатажа, жаа болошодог хэн. Томо шулуу эрье дороһоонь абамни нуулижа, амаргүй томо зэбэнүүдые гараараа барижархиха. Яагаад халтируухай загаһа барижархидаг байгаа хаб. Ехэл гайхагша хэм. Абамни тусгаар бэрхэ хүн байһан даа. Совхозой 180-яад мал бултыень зүһөөрнь элирүүлдэг хэн. Үдэшлэн малаа тооложо, хорёодо хаахабди. Малай дугаа һаа, яаралгүйхэн хорёо соогоо ябажа зүһлөөд, тиимэ үхэр үгы гээд, хүршэ гүүртэ ошожо, олоод ерэгшэ хэн. Бага Байсада байхадаа, түрэхэ гунжанууды харадаг байгаабди. Нэгыеньшы хээрэ тугалуулжа үзөөгүйбди. Абамнай үглөөгүүр: «Энээниие, тэрэниие бэлшээридэ гаргахагүй, мүнөөдэр тугаллаха», - гэхэ. Нээрээшы, үлээһэн гунжад тэрэл сагтаа түрэдэг байгаа. Үбэлэй сагта малшадта бүришы хүндэ ажал бии болодог. Эдэ олон малай шабаһа түүжэ гэшэ бэлэн хэрэг бэшэ юм ааб даа. Хара хайнаг сараа эртээнһээ шаргада хүлэжэ, далайнаа хажууда абаашахаш. Абамнай маанадаа хара эртэ бодхоожо, малай үшөө бодоогүй байхада, шабаһа түүлгэдэг байгаа. Бидэ малай хэбтэжэ байхада, бүгсэһөөнь

баанхай шабаһыень абадаг бэлэйбди. Үхэрнүүд сошоод бодохошыгүй, хэбтэһэн зандаа байха - тиигэжэ абамнай хургажархихан байгаа. «Иигэжэ түүхэдэ, амар, мал шабаһаа гэшэхэгүй», - гэдэг хэн. Тиигээд Һүүлдэнь малаа эдээлүүлхээ гаргахадаа, үлэһэн шабаһа түүхэдэ хураггүй хүнгэн хэн. Эжымнай маанадые эртэ бодхоохо. Бэрхээр, ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхы оролдодог хэн.

Хургуулида үшөө ороогүй байхадаа, морёор гүйлгэжэ, нэгэ бага томошог болоходоо, эртэ бодожо, үнээ һаажа хурааб. Иигэжэ би бага наһанһаа хүдөөгэй ажалтай һайса танилсаһан байна. Һүүлдэнь өөрөө томо болоод байхадамни, энэмни ямар ехэ тунһатай байба гэшэб.

Наһанайнгаа амаралтада гаратараа, эрхим бэрхээр хүдэлһэнэйнгөө түлөө түрэлхидни олон тоото медаль, грамотануудаар шагнагданхай. Абамни Ажалай Улаан Тугай ордендо, ВДНХ-гай алтан медальда хүртэһэн. Абынгаа мүнөө үгышы һаа, алтан. Хургаалнуудынь мартадаггүйб. Харин эжымни үндэр наһатай болошы һаа, айлшалжа ошохо бүримни үнэтэй сэнтэй заабаринуудаа хэлэһэн лэ зандаа байдаг.

Үндэр хада уулануудтай, Үзэсхэлэн найхан

байгаалитай, Үльгэр түүхэдэ ороһон Үхибүүн наһанайм нютаг. Сэбэр найхан агаарааршни Сэдьхэлээ ханан амилһайб. Үдхэн шэнэһэтэй

ойгооршни Үдэр бүришы сэнгэһэйб, Аршаандал амтатай

уһыешни Амталан ходо балгаһайб. Амгалан тэнюун зоноороо Андалдан зугаа дэлгэһэйб.

Римма БУДАЖАПОВА, Россиян Федерациин ниитэ хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ.

СОЛДАТИК" (0+), "ВАСИЛЁК" (0+), "СНЕ- ГИРЬ" (0+), "НОВОГОДНЕЕ ПУТЕШЕСТВИЕ" (0+), "ВАРЕЖКА" (0+)

НЕЙ". "ЁЛОЧКА, БЕГИ!" (16+) 22.55, 00.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬ- МЕНЕЙ". "КОГДА НОСЫ В 12 БЬЮТ" (16+)

НТВ

02.10 "И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!" (0+) 02.45 Х/Ф "ПРАЗДНИК ВЗАПЕРТИ"

"ЛУЧШЕЕ". (12+) 11.45 БОЛЬШОЙ СПОРТ. ЗОЛОТОЙ ПЬЕДЕСТАЛ

ПЕРЕЦ

06.00 М/Ф "МУЛЬТФИЛЬМЫ" 06.55, 19.00 ФЕСТИВАЛЬ АВТОРАДИО "ДИСКОТЕКА 80-Х". (16+)

РТР-СПОРТ

07.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE" 08.30 Т/С "ЗЕМЛЯК"

14.10 Д/Ф "ТАНКИ. УРАЛЬСКИЙ ХА- РАКТЕР" 15.40, 17.20 Т/С "ПОЗЫВНОЙ "СТАЯ"

02.50, 04.00, 05.00 Х/Ф "ПРИКЛЮЧЕ- НИЯ ЭЛЕКТРОНИКА"

Четверг, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

02.00 "ДИСКОТЕКА 80-Х" 03.00 "ДВЕ ЗВЕЗДЫ" 04.40 М/Ф "ЛЕДНИКОВЫЙ ПЕРИОД-4: КОНТИНЕНТАЛЬНЫЙ ДРЕЙФ"

АЛАДИНА" 18.20 Х/Ф "ЕЛКИ-3" 20.00 Х/Ф "КЛУШИ"

ТНТ

07.00 М/Ф "ГРОЗА МУРАВЬЕВ" 09.00 "ДОМ-2. LITE" (16+)

ТИВИКОМ

06.00 Х/Ф "ГАРАЖ" 08.00, 10.30 НОВОСТИ ДНЯ. НОВО- ГОДНИЙ ВЫПУСК (16+)

СТС-БАЙКАЛ

06.00 Х/Ф "СВОБОДНЫЕ" 08.10, 09.00 М/С "СМЕШАРИКИ" (0+)

НТВ

02.15, 01.20 Т/С "СУПРУГИ" 03.05 Х/Ф "БЕДНАЯ БОГАТАЯ ДЕВОЧ- КА"

АТВ

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 17.00, 19.00 "НОВОСТИ АТВ" НОВОГОДНИЙ +

06.30, 18.30 "ОТКРЫТЫЙ ЭФИР" 16+ 07.30, 09.30, 13.00, 03.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ" НОВОГОДНИЙ +

ПЕРЕЦ

06.00, 04.00 М/Ф "МУЛЬТФИЛЬМЫ" 06.55 М/Ф "ВОЗВРАЩЕНИЕ БЛУДНО- ГО ПОПУГАЯ"

АТВ

06.00, 13.30 "МЕТОД И МУДРОСТЬ" 12+ 06.30, 02.45 "НОВОСТИ АТВ" НОВО- ГОДНИЙ +

ПЕРЕЦ

06.00, 04.00 М/Ф "МУЛЬТФИЛЬМЫ" 07.25 Х/Ф "ФАНТОМАС"

РТР-СПОРТ

07.00, 15.45 "ТАЙМ-АУТ" 07.30 2014 Г. - ГОД СПОРТА. "ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ МИРА"

5 КАНАЛ

03.20 М/Ф 04.45 Х/Ф "ГДЕ НАХОДИТСЯ НОФЕЛЕТ?"

Пятница, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

01.40, 02.10 Х/Ф "ХРОНИКИ НАРНИИ": "ПРИНЦ КАСПИАН" 02.00, 06.00, 08.00 НОВОСТИ

ТЕЛЬНЫЕ ЛЕГЕНДЫ" 07.30 М/С "ТУРБО - АГЕНТ ДАДЛИ"

ТИВИКОМ

06.00 Х/Ф "БЕЛОСНЕЖКА: МЕСТЬ ГНОМОВ"

СТС-БАЙКАЛ

06.00 М/Ф "ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ" (0+) 06.20 Х/Ф "БЕДНАЯ БОГАТАЯ ДЕВОЧКА"

НТВ

02.05 "ИЗ ПЕСНИ СЛОВ НЕ ВЫКИ- НЕШЬ!" (12+)

АТВ

06.00, 13.30 "МЕТОД И МУДРОСТЬ" 12+ 06.30, 02.45 "НОВОСТИ АТВ" НОВО- ГОДНИЙ +

РОССИЯ-1

00.35 Х/Ф "ОДНАЖДЫ В НОВЫЙ ГОД" 02.10 Х/Ф "ГОЛЬЧАТАЙ"

ТНТ

07.00 М/С "КУНГ -ФУ ПАНДА. УДИВИ-

Суббота, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

02.00, 06.00, 08.00 НОВОСТИ
02.10 "ЕРАЛАШ"
02.25 Х/Ф "ХРОНИКИ НАРНИИ": "ПОКОРИТЕЛЬ ЗАРИ"

РОССИЯ-1

00.40 Х/Ф "ИСТОРИЯ ЛЮБВИ, ИЛИ НОВОГОДНИЙ РОЗЫГРЫШ"
02.05 Х/Ф "ГЮЛЬЧАТАЙ"
04.35 КОНЦЕРТ ЕВГЕНИЯ КРЫЛАТОВА

16.30 Х/Ф "АНЮТИНО СЧАСТЬЕ"
20.20 Х/Ф "КРЕПКИЙ БРАК"

ТНТ

07.00 "КОМЕДИ КЛАБ". EXCLUSIVE (16+). ПОГОДА
07.40 М/С "ПИНГВИНЫ ИЗ МАДАГАСКАРА"
08.30 "ЛИГА КВН БУРЯТИИ". ФИНАЛ.

ТИВИКОМ

06.00 Х/Ф "ОБЫКНОВЕННОЕ ЧУДО"
08.30 "ТУТЕНШТЕЙН" (6+)
09.00 М/Ф "ОТ ВИНТА 3D"
10.50 "БУДНИ АЭРОПОРТА" (6+)

СТС-БАЙКАЛ

06.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ" (0+)
08.30, 16.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.00 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ" (0+)

НТВ

02.05 "ИЗ ПЕСНИ СЛОВ НЕ ВЫКИНЕШЬ!" (12+)
03.00 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
04.00, 06.00, 09.00, 15.00 "СЕГОДНЯ"

21.10 "СУББОТА. ВЕЧЕР. ШОУ". (16+)
23.00 "БУЛЬДОГ ШОУ". (18+)
23.45 "БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА". (12+)

АТВ

06.00 "МЕТОД И МУДРОСТЬ" 16+
06.30, 09.05, 12.00 "КУЛЬТУРНАЯ ВИЗА. МАРИНА ЛАНИНА" 12+
06.45 "В ТРЕНДЕ" 12+

ПЕРЕЦ

06.00, 04.00 М/Ф "МУЛЬТФИЛЬМЫ"
08.25 Х/Ф "ГОЛЫЙ ПИСТОЛЕТ"
10.10 Х/Ф "ГОЛЫЙ ПИСТОЛЕТ-2 1/2: ЗАПАХ СТРАХА"

21.30 Х/Ф "ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ В ЗИМНИЙ ПЕРИОД"
23.00 "ГЕРОИ ИНТЕРНЕТА". (16+)
23.30 "МОЯ РАССЕЯ" (18+)

РТР-СПОРТ

07.00, 07.55, 08.25 "ЭКСПЕРИМЕНТЫ"
09.55 ХОККЕЙ. ЧЕМПИОНАТ МИРА СРЕДИ МОЛОДЕЖНЫХ КОМАНД. 1/4 ФИНАЛА.

5 КАНАЛ

01.55 М/Ф
06.00, 14.30 "СЕЙЧАС"
06.10, 06.55, 07.40, 08.25, 09.15, 09.55, 10.40, 11.25, 12.15, 12.55, 13.40 Т/С "СЛЕД"

Воскресенье, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

02.00, 06.00, 08.00 НОВОСТИ
02.10 "ЕРАЛАШ"
02.25 Х/Ф "БЕЛЫЙ ПЛЕН"
04.30 М/Ф "ЛЕДНИКОВЫЙ ПЕРИОД"

РОССИЯ-1

00.50 Х/Ф "КРАСАВЕЦ-МУЖЧИНА"
03.05 Х/Ф "ГЮЛЬЧАТАЙ"
04.50, 07.10, 10.10 Т/С "БРАТЯ ПО ОБМЕНУ"

ТНТ

07.00 "ТНТ.MIX". (6+). ПОГОДА
07.40 М/С "ПИНГВИНЫ ИЗ МАДАГАСКАРА"
08.30 "ДО И ПОСЛЕ" (16+). ПОГОДА

ТИВИКОМ

06.00 Х/Ф "ПОКРОВСКИЕ ВОРОТА"
08.30 "ТУТЕНШТЕЙН" (6+)
09.00 М/Ф "ПЛАНЕТА 51"
10.50 "БУДНИ АЭРОПОРТА" (6+)

БАЙКАЛ (0+)
12.30 Х/Ф "ДЖУМАНДЖИ" (0+)
14.25 Х/Ф "С НОВЫМ ГОДОМ, МАМА!"
16.30 М/Ф "КНЯЗЬ ВЛАДИМИР" (0+)

НТВ

02.05 "ИЗ ПЕСНИ СЛОВ НЕ ВЫКИНЕШЬ!" (12+)
03.00 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
04.00, 06.00, 09.00, 15.00 "СЕГОДНЯ"

АТВ

06.00, 13.30, 18.30 "МЕТОД И МУДРОСТЬ" 12+
06.30, 09.00, 12.00, 17.00, 03.30 "МАКСИМАЛЬНЫЙ ЭФФЕКТ" 16+

09.30 Х/Ф "ПРИКЛЮЧЕНИЯ БУРАТИНО"
11.55 Х/Ф "ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ В ЗИМНИЙ ПЕРИОД"
13.30 Т/С "СЕРДЦА ТРЕХ"

РТР-СПОРТ

07.00 "МОЯ РЫБАЛКА"
10.30 Х/Ф "ГОСПОДА ОФИЦЕРЫ: СПАСТИ ИМПЕРАТОРА"
12.30, 23.40 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"

НАЛА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ КАНАДЫ
02.25, 02.55 ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ
03.55 "ДИАЛОГИ О РЫБАЛКЕ"

5 КАНАЛ

02.00 М/Ф
06.00, 14.30 "СЕЙЧАС"
06.10, 07.15, 08.20, 09.20, 10.20, 11.20, 12.20, 13.25, 14.40, 15.40, 16.40, 17.35 Т/С "УГРО. ПРОСТЫЕ ПАРНИ"

Амаршалнабди

Лидия Аюшеевна ДОЛСОЕВАЕ аша хубуун Бататайнь түрэнэн үдэрөөрнь, Шэнэ жэлээр халуунаар амаршалнабди.

Наһанайнь нүхэр Владимир Пасанович, үхибүүдынь.

СТРОИМ ДОМА, ГАРАЖИ, БАНИ.

Качество, гарантия, договор.
Тел.: 65-99-90.

Евроремонт. Штукатурка, шпаклевка, обои, укладка кафеля, гипсокартонные конструкции любой сложности, ламинат.
Качество, гарантия.
Тел.: 40-49-37
8-902-535-49-37.

КОТТЕДЖИ. КВАРТИРЫ. ДОМА. ОФИСЫ.

Под ключ.
Качество, гарантия, договор.
Тел.: 40-49-37.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Буряадай элитэ уран зохёолшон Шираб-Сэнгэ БАДЛУЕВАЙ 90 жэлэй ойдо

Ш-С. Бадлуев Цыпилма, Бата үхибүүдтээ. 1959 оной декабрь нара ▲

Ш-С. Бадлуев наһанайнгаа хани нүхэртээ

Ш-С. Бадлуев, Д-Н. Чимитов "Буряад үнэн" сониной редакцияда

Амаралтын үдэрнүүд ►

▼ Уран зохёолшодой дүхэриг соо

фото-зурагууд гэр булын архивнаа

РАССКАЗУУД

НЮУСА

Складые даагша Санданов найдамтай нүхэртээ архидажа, бүхэли үдэшэндөө хурабшын шэнээхэн хундагаар коньяк шэмэжэ, хөөрэлдэжэ хуутараа:

- Нүхэр, бишни ондоо область руу ошохом, - гэжэ шэбэнэн хагад дуугарба.

- Юундэ?

- Шамдал адли баһал нэгэн найдамтай нүхэрни, эрдэмэй кандидат хүн түрэнэ нотагтаа баригдажа, удааржа байнгүй, түргөөр эндэһээ хобхоро гээд байна. Зүрхэмни ходо хүндүүлхэй ябана. Яахам-ниб, нүхэр?

- Тиигэжэ ямар кандидат хэлэнэ? Медицинын кандидат гү, али юрист кандидат гү?

- Нюуса! - гэжэрхиһэн хойноо найдамтай нүхэрэйнгөө саашань асууха, малтаханаа зүрхэ алдаад, Санданов хурабшын шэнээхэн хундагаа хажуу тээшэнь этэржэ, шэл стакан абаад, тэрээгээр дүүрэн коньяк хоёр удаа угсаруулан уужархиба. Тиихэдэнь энээнэй зүрхэниинь тон һайн, энээндэ медицинын кандидат юуш хэлээгүй гэжэ гансата ойлгоһон найдамтай нүхэрын Сандановай складайн хэрэгүүдтэ һанаата боложо эхилээ бэлэйл даа.

БАЯРГҮЙ БАЯР

Урзанда Димчик һамга абаа һэн. Валя Жимбуева гэдэг барагхан басагантай хуби заяагаа нийлүүлбэ гэлсээ һэмди.

Хоёрдохи жэлһээ тэдэнэр үхибүү хүлээжэ эхилээ һааб даа.

Түрөөдүй хүбүүндэ түмэр үлгы түхээрбэ гэдэгтэл, нарай нялха үхибүүдые үндылгэхэ, тэнжээхэ асуудалаар бэшэгдэнэ ном һудар суглуулдаг, хүнжэл-хушалга бэлдэдэг байгаа. Мүн хүбүүн гараха, басаган гараха гэлдэн, дэмы буляалдадаг, таалсадаг, боосолдодог һэн хаш.

Нэгэтэ намарай ольбон үдэр Валя хүдэлмэриһөө эрэмсээрээ, Димчигээ хүзүүдээд:

- Ой, ухаандаш, зүүдэндэш огтошье ороогүй һонин хэлэхэм даа! - гэжэ байжа, ушаргүйгөөр талалаба гээшэ.

Баярлашаһан Димчик урдаһаань урин хурсаар хараад:

- Нээрээ гү? Иимэ баяр болохо гэжэ мэдэдэг лэ һэм! - гэжэ хоолойгоо шэшэрүүлэн дуугарба.

- Гэртээ гурбан хүн болохоёо байнабди!

Димчигэй баяр дэбэржэ, һамгаяа хам тэбэрээд, гэр соогуураа хатаран эрьелдэбэ... Нилээд дээрэ үргөөд, эршэгэнэн эрьелдэжэ ябатарнь, Валинь:

- Нүгөөдэр эжимни байраар ерэхэнь, - гэбэ.

Гурбан хүбүү бэритээ, гурбан басага хүрэгэнтээ яашье тааралдажа ядаһан эхын ерэхэ болоһондо ухаангүйгөөр урмаа таһарһан Димчик гэнтэ шүрбэнэ шандаһаһаа таһа отологдоһон юумэдэл, һамгаяа шала дээрэ нилээд шангаар алдажархёо бэлэй.

ГАЛ УЛААН СУБА

Дарима бүри һургуулида ябахадашье, шэнэ моодын хубсаһа үмдөөд харайдаг, тэрэнэйн түлөө эхэн гараһаар гансахан басагаһа үмөөржэ, зарим багшанартай атар-тутар гэлдээдшье туршадаг байгаа. Багшанарай хёрхо нүдэнһөө холодожо, институтта орожо абахадаа, эрхэ тангил зандаа тэрэ үхин жэлэй дүрбэн саг бүхэндэ хубсаһаһаа бултыень шэнэлжэ, имагтал зүүнһээ мэнэ гараһан шэнэ субаараа уруу дуруухан ошоо һэн.

Соёлой институтдай гурбадахи курс дүүргэһэн зүниинь шэнэ моодын суба яашье олдожо үгэбэгүй. Ленинград руу захигдаһан субын ерэхье хүлээжэ, зунайнгаа амаралта городтоо үнгэргэхэ туйлдаа хүрэхэдөө, Дарима эхэ, эсэгынгээ түрэлхидтэ айлшалһаһаа, дуутай суутай Ага нютаг гээшыень үзэхээ нэгэ зун лэ үмдэһэн, шэнэ зандаа гал улаан субаараа уруу дуруухан ошоо һэн. һү һаалиин фермэ даадаг нагасындаа үнжэһэн

үдэртөө колхозой алаг эрөөн амба бухада намнагдаад, айхабтар ехээр айһан мэгдэндээ, Дарима нагасадаа сэхэ гүйжэ ерээ:

- Юундэ бухатнай намайе намнана, мүргэхээ һанана гэшэб?

- Субадаш дураа гутаа ёһотой, - гэбэ нагасань.

- Субамни, нээрээшье, муухай, моодоһоо гараһан. Теэд субымни моодоһоо гараһые, муухайень бухатнай яагаад мэдэнэ гэшэб?

- Институдаа дүүргээд, Дарима, хүдөөгэй клубта ажаллахадаа, бухын моодо мэдэдэг, мэдэдэггүйе ойлгоно аабзаш даа, - гээд, нагасань мийэрээ һэн ха.

ҮҮСЭ

Намар мяханай гутаһаһаа болиходо, Самбуевтан бүхэли үбэлдөө эдихээр мяха дэлгүүрһээ гансата худалдажа абадаг байгаа. Теэд центнер шахуу мяха абаһадань, нилээд горитой мүнгэн ошодог һааб даа.

Мүнөө жэл Самбуевтан миинтэ үүсэтэй болохо гэлсэбэ. Гэрэй эзэн амаралтаһаа октябрь һарада абажа, буу һомо түхээрээд, агнаһаһаа аяар Баунтын тайгада гараа.

Арбаад хоноһон хойно, эртэ үглөөгүүр Самбуевтанай гэртэхи телефон гэнтэ наяршоо. Телефонтой газарта хүрэн сасуу хонходохош гэнэнэ һанажа, һамганиинь гүйдэлөөрөө ошоод, трубка абаба.

- Ханда гүш? Мүнөөдэр гэртээ бусахамни.

- Буга гү, али хандагай гү?

- Буга... Гансашье килограмм мяха худалдажа абаһаар бэшэ боложо шадаабди.

- Холижо эдихэ гахайн мяхын хэрэгтэйл!

- Тиигэжэ бү хэлэ...

- Юун гэнэш даа?

- Юун мүнгөөрөө гахайн мяха абаха хүмш-ээ! Хоёр мянган түхэриг яла түлэхэ болообди! - гэжэ Самбуевай хүйтэ абанхай хоолойгоор хахажа байжа хашхарһан абыагаар үүсэ тухай хөөрэлдөөгөө дүүргэе.

БУДДЫН ШАЖАНАЙ ОЙЛГОСОНУУД

“Бандида Хамба лама” гэхэн түшаал хэргэм хадаа энэдхэг-түбэд хэлэнһээ гарбалтай. «Пандита» гэхэн энэдхэг үгэ «Бандида» гээд буряадшалагдан хэлэгдэнэ. Эртэ урдын Энэдхэгтэ ланза заншалта уран зохёолые түгэс найнаар мэдэдэг хүниие «пантита» гэжэ нэрлэдэг байгаа. Энэ үгэ буддын шажантада ерэхэдээ, буддын шажанай 10 эрдэм ухаа (уран зураг, үзэг бэшэг, эмшэлэлгэ, зурхай, уран шүлэг, нургаал тухай номуудые зондо тайлбарилха эрдэм, үгын үдхые тайлбарилдаг эрдэм, аялгатуулан уншалгын эрдэм, ухаалан бодомжолгын эрдэм, буддын нургаал) шудалхан хүн гэхэн ойлгомжотой болоо.

Хүниие ламын зиндаада залалгын ёһололые хүтэлхэ эрхэтэй ахалагша ламые түбэдөөр «кенпо-лама» гэдэг юм. Эндэһээ «хамба лама» гээд буряадаар хэлэгдэнэ. Юрэнхыдөө, хамба ламанар дасангуудай шэрээтээр хуудаг байгаа. Энэ удхаар уламжалхада, түрүүшын Хамба лама Дамба-Даржаа Заяев тон бодото Бандида Хамба лама байгаа. Тэрэ бүри 18-дахи зуунжэлдэ Түбэдэй нэгэ дасанда «габжын» зиндаада хүртэһэн юм. «Габжа» гэхэдээ, 10 орёо эрдэм гэхэн удхатай. Тэрэ үедэ энэ нэрэ зэргэ буддын шажанай 10 эрдэм ухаа мэдэхэ ламанарта үсөөн үгтэдэг байгаа. Зон юрэ хөөрөлдэхэдөө, Хамба лама гээд хуряангыгаар хэлэдэг. Харин ёһололой болоходо, зиндааень дүүрэнээр хэлэхэ гуримтай. Бандида гэхэн үгыё Европын зарим хэлэнүүдтэ элдэб удхатайгаар ойлгодог юм. Жэшэнь, испан хэлэндэ bandido = бандит гэхэн тайлбаритай. Тиймэһээ мүнөө

“Пандито Хамбо-лама” гээд ородоор, «Бандида Хамба лама» гээд буряадаар хандаха зэргэтэй. Бандида Хамба ламын түшаалда ламанар хунгагдадаг юм. Урдань тиймэ байгаагүй. Нэгэдүгээр Бандида Хамба лама Дамба-Даржаа Заяев энэ түшаалаа түрэлзйнгээ лама Содномпил Хетырхеевтэ дамжуулаа нэн. 1853 он болотор энэ түшаал хатагин угай Ишижамсуевтанай гэр бүлэ дотор уг залгуулан дамжуулагдажа байгаа. Тийн Дымчик Ишижамсуев урда тэнь Хамба лама байһан Жимба Ахалдаевтай (1712-1797) шунан түрэл юм. 1801 ондо түшаалаа Гаван гэжэ дүүдээ дамжуулаа. 1835 ондо бүхы дасангуудай түлөөлгшэд сугларжа, анха түрүүшынхыё Хамба ламые хунгаа бэлэй. Тэрэнэй дүнгүүдээр Ишижамсуевтанай бүлын түлөөлгшэ Чойван хунгалтада илажа гараа нэн. Тэрэнһээ хойшо хунгалтын гурим нэгшье эбдэрээгүй.

Бандида Хамба-лама Д.-Д.Заяев

Бандида Хамба-лама Д.-Д.Итигэлов

Хаанта засагай унатар имагтал хунгалтын аргаар энэ түшаал эзэлхээр бэшэ бэлэй. Хамбын түшаалда зууршалагдаһан лама нэн түрүүн Эрхүүгэй генерал-губернаторай дэмжэлгэдэ хүртэжэ, удаань император хаанай баталамжа гарадаг байгаа. Дасангуудай болон жиндэгүүдэй түлөөлгшэдэй суглаан Сугунды дээрэ 2-3 ламын дэбжүүлэгдэхэдэ, засаг өөртөө таарамжатай нэгыень шэлэдэг нэн ха. Тиймэһээ хаанай засагайхид зэмэ хэһэн хамба ламые түшаалһаань буулгаха эрхэтэй байгаа. Губерниин засагтай хөморолдоондо ороһон хамба лама Чойроп Ванчиков түшаалһаа буулгагдаа нэн. 18-дахи зуун жэлэй тэнгһээ хойшо 23 Хамба лама нэлгээ. Хамба ламын

түшаалда ламанар бүхы наһаараа хунгагдадаг, томилогдодог байгаа. Зарим хамбанар өөрынгөө хайн дураар түшаалаа орхинон юм (Чойдор Мархаев (1838-1878), Чойнзон Иролтуйев (1843-1918), Даши-Доржи Итигэлов (1852-1927), Жамбал-Доржи Гомбов (1897-1984). Чойроп Ванчиковые (1808-1873) гүрэнэй засаг түшаалһаа буулгаа, Чойдоржи Будаевые (1959 ондо түрэнэн) Сангха түшаалһаа буулгаа. Мүнөөнэй Хамба лама Дамба Аюшеев энэ түшаалые 1995 онһоо эзэлнэ.

Н. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ ТОЛИЛОЛГОҢОО ХЭНЭГ АБТАА.

ЭЛИНСЭГҮҮДЭЙМНАЙ НЮУСА АРГА

ҮЛЭН ХООҢООР БЭЕ МАХАБАДАА АРГАЛХА ТУХАЙ

Үлэн хоонон байдалаар бэе махабадаа аргалха гэхэн үйлэ урдын түбэд аргада байгаа. Манайшые буряад-монгол угсаатан энэ арга хэрэглэдэг байгаа бшуу. Бүхы дэлхэйн элдэб онол аргаар мүнөө сагта тураха, бэеынгээ хэмжүүр бага болгохо гэжэ ябуулга хэгдэдэг. Хэдэн олон тураадаг аргануудые хэрэглэжэ, ехэ мүнгэн зөөришые халгажа, тураха гэхэн үзэгдэлнүүдэй алишые ушарта заабол өөрын бэрхшээлнүүдтэй, дутуу дундануудтай. Хүн бүхэнэй бэе махабад ондоо, онсо өөрын илгаатай байдаг. Тиймэһээ зарим нэгэ арга хэн нэгэндэ таараха, заримашуудда огтолон таарадаггүй ха юм даа.

Мүнөө хоёр долоон хоног үнгэрөөд, үбэлэй удаан амарлантууд эхилжэ, айл бүлэ бүлэн дүүрэн туһатайшые, туһашыегүй эдээ хоол бэлдэжэ, удаан амарлантуудые үнгэргэхээ бэлдэжэ байна ха юм даа, заншалта ёһоороо. Тиймэһээ бидэшые өөһэдынгөө “Ёһо заншал” гэхэн хуудаһандаа эдээ хоол ехээр эдээд, бэе махабадаа мүүдхаангүй ажаһуухын заншал тухай хануулаа.

Үлэн хоонон байдал энхэ элүүр бэхжүүлдэг, иммунитет дээшлүүлдэг, бэе сооһоо элдэб хоро гаргадаг, элдэб үбшэнтэй бэеын тэмсэл бэхжүүлдэг, досоохи бэеын ажаябуулга, хүдэлсэ хайжаруулдаг юм. Гэхэтэй хамта үлэн хоонон байдал бүгдэ зондо туһатай бэшэ бшуу. Хэрбээ үлэн хоонон байдалаар бэеынгээ тамир хайжаруулха гэхэл, энхэ элүүрэйнгээ тэнхээ шэнжэлхэ шухала. Бэетнай һула, хүшэр үбшэндэ нэрбэгдэһэн байгаа наа, үлэн хоонор байжа болохогүй. Хэрбээ бэе соотнай хии, нэлхэнэй хүдэлсэ дутуу

ажалладаг, өөхөөр элбэгжэһэн байбал, үлэн хоонон байдал одоол туһалха ёһотой.

АРГА ХЭХЭ ТААТАЙ САГ ГЭЖЭ БАЙДАГ

ХЭРБЭЭЭ бээ үлэн хоонор барижа, бэе махабадаа аргалха гэхэл, энэ хэрэгтэ өөрын саг байдаг гэжэ мэдэхэ шухала. Жэшэнь, зунай сагта үлэн хоонор байжа болохогүй. Эгээл хайн, таарамжатай харанууд: март, апрель, май, октябрь, ноябрь гээшэ. Энэ табан харын туршада бэе махабадта үлэн хоонор байхада, ехэ аша туһатай бшуу. Юүндэб гэхэдэ, эдэ харануудта хүнэй бэеын досоохи хүдэлсэ эгээл тааруу, номгон байдалда ородог. Сагай уларил, хүнэй бэе болон харын хананууд булта тэнсүүритэй болодог.

БУРЯАД ОРОНДОМНАЙ ТААРАМА АРГА

НЮТАГ газарнуудтаа таараһан үлэн хоонон байдал зохисотой өөрын илгаатай байдаг. Харин манай буряад зон энэ үгтэһэн арга хэрэглэбэл, хайн байха. Илангаяа зүрхэ муутай гү, али үлүү таргалһан, бэеын тэнхээ нуларһан зондо тон туһатай гэжэ эрдэмтэд тоолоно. Энэ аргаар гурбан үдэр бэээ зохихо ушартай.

Түрүүшын үдэр. Үглөөнэй 6 сагта 3 грамм зүгын тоһотой бусалһан уһа уугаад, гэр соогуураа аргаахан 3 минутын хугасаада гэхэлхэ, хүнгэһэн зарядка хэжэ боломоор. Һүүлдэнь бэеынгээ баруун тала дээрээ хэбтээд, нэгэ часай туршада унтаха хэрэгтэй. Хэрбээ үнтажа болоогүй наань, хамаагүй, абиягүй, аалин, хүдэлэнгүй хэбтэхэдэ, баһал шухала, бэе амардаг юм. Тийгээд нэгэ часай һүүлээр бодоод, өөрынгөө ажал хэхэдэ болоно. Зүгөөр үдын 13 саг хүрэтэр юмэ эдижэ болохогүй. 13 сагта үлэтэй эдээ эдигты, харин мяха эдижэ болохогүй. Хэрбээ үдын

хоолой үедэ 1-2 монсогор мяха эдибэлтнай, үлэн хоонон байдал туһа болохогүй. Эдээһэнэй удаа хоёр минута болоод, 100 грамм бусалһан уһан соо 0,5 грамм имбирь хээд ууха хэрэгтэй. Үдэшлэн, 20 сагта, хоёр стакан бусалһан уһа уугаад, бэшэ юмэ эдихэгүй.

Хоёрдохи үдэр. Үглөөгүүр 6 сагта лимонтой нэгэ стакан бүлээн бусалһан уһа уугаад, бэшэ юмэ эдихэгүй, уухагүй, бэеынгээ хүсэ шадал гаргахагүй, сэдхэхэлээ хүдэлгэхгүй.

Гурбадахи үдэр. Үглөөнэй 6 сагһаа 200 грамм һү хөөрүүлээд, 0,7 грамм даһна, 6 грамм сахар, 250 грамм уһа нэмээд, 15 минутын үнгэрһэнэй удаа бултыень уугты. Нэгэ часай һүүлээр сатараа мяхагүй эдээ эдихэдэ болоно. Үдын хоол 13 сагта барихадаа, 3 грамм зүгын тоһотой 200 грамм хүйтэн уһа уугаад, нэгэ багахан шанаһан рис эдихэ хэрэгтэй. Үдэшлэн, 20 сагта, хүнгэн буйлуулагдаһан багахан эдээ эдихэт.

Энээгээр гурбан үдэрэй үлэн хоонон арга дүүрэдэг. Хэрэгтэй наань, хоёр долоон хоногтой һүүлээр, дахин энэ арга дабтахада болоно.

Эмшэдэй ханамжаар, энэ арга илангаяа архида ороһон зондо тон туһатай юм гэдэг.

ТУҺАТАЙ ЗУБШЭЛНҮҮД

БИДЭ, буряадууд, сай гэшые сэрдышээрээ уудаг, ехэ саймар зон гэшээбди. Манай хүйтэн уларилда халуун сайгаа уужал, бээ дулаасуулдаг, элшэ хүсэ абадаг ха юм. Нүтэй сайгаа уужа, сэдхэхэлээ жаргуулдаг зон буряад соо олон лэ ааб даа. Харин түбэд эмшэлгын элдэб зубшэлнүүдые шэнжэлжэ байтараа, ехэ һонин заабаринуудтай ушарбаб. Энэ доро үгтэнэ.

САЙ УУХА ХОРИЛТОНУУД

1. Ехэ сай оло дахин уужа болохогүй.

2. Үлүү гашуун сай уужа болохогүй.

3. Үни буулгаһан (эдеэшүүлһэн) сай уужа болохогүй.

4. Үлэн хоонон хотодоо сай уужа болохогүй.

5. Һүниндөө сай уужа болохогүй.

6. Эм сайгаар даруулжа, уужа болохогүй.

7. Унтахынгаа урда тээ сай уужа болохогүй.

8. Халууржа байхадаа, сай уудагүй.

9. Ухибүүтэй болохоёо байһан эхэнэр ехэ сай уужа болохогүй.

УҺА ЯАГААД УУХАБ?

1. Түүхэй уһа уужа болохогүй.

2. Тон халуун гү, али сэл хүйтэн уһа уужа болохогүй.

3. Ехээр уһа уужа болохогүй.

4. Уһа уухадаа, яарангүй, аргааханаар ууха хэрэгтэй.

5. Эдээһынгээ урда тээ ехээр уһа уужа болохогүй.

6. Ажал хээд хүлэрөөд, тэрэ дары хүйтэн уһа уужа болохогүй.

7. Унтахынгаа урда тээ ехэ уһа уужа болохогүй.

УҺАН БЭЕ МАХАБАДТА ЮУГЭЭР ТУҺАТАЙБ?

1. Эдээһынгээ урда тээ уһа уухада, эдээһэ хүсэл бага болгоод, бэеын хэмжүүр доошолуулдаг.

2. Саг үргэлжэ уһа уухада, бэе нураад, хүнэй бэеын тамирай тэнхээ хайжардаг. Заал наа ундаа хүрэхэдөө, уһа ууха бэшэ, юрэ уһа уужа байха хэрэгтэй.

3. Үглөөгүүр бодон сасуугаа уһа уухадаа, шунанай хүдэлсэ, зүрхэнэй ябаса хайжаруулдаг.

4. Наһатайшуул үглөөгүүр бусалһан бүлээхэн уһа ууха ёһотой.

5. Уһа байд гээд уужа байхада, зүрхэнэй үбшэнһөө нэргылэгдэдэг.

6. Хэрбээ уһа ехээр уубал, суухын хүндэ үбшэндэ дайрагдахагүй.

ҺҮ УУХА ӨӨРЫН ЁҢО ГУРИМУУД

ҺҮН гээшэ белок болон тоһоор элбэг эдээнэй зүйл гэшэ. Урдын зон хүн гээшэ ута наһанай ундан гэжэ хэлсэдэг байгаа. Мүн энэ эдээ баһал өөрын хорюулнуудтай байдаг.

1. Һү удаан бусалгажа болохогүй, һүн соохи хэрэгтэй бодосууд үгы болошохо.

2. Үлэн хотодоо һү уужа болохогүй.

3. Халуун һун руу саахар хэжэ болохогүй.

4. Һүн соо үхибүүдэй уудаг һү хэжэ болохогүй.

5. Хүйтэн һү уужа болохогүй.

6. Хотын элдэб яратай үбшэн, нарин гэдэһэнэй, нэлхэнэй үбшэн болон шунанай багадада һү уужа болохогүй.

7. Элдэб аллергитэй зондо һү уужа болохогүй.

8. Туулгантай ажал хэдэг зондо һү уужа болохогүй.

9. Наран доро байһан хууха амһартатай һү уужа болохогүй.

Зарим зон эдэһэн хүндэ ехэ дуратай байдаг. Эдэһэн хүн “С” витаминаар элбэг юм. Бэе махабадта туһатай зүйлнүүд эдэһэн хүн соо хая наһан хүнһөө ехээр байдаг.

Эдэһэн һү уухада, гэдэһэн соохи кислотность дээшэлдэг, элдэб үбшэнүүдые үүдхэгшэ зүйл хосороодог, дотор соохи хии үгы болгодог, саахар, тоһо, белогой харилсаа хүдэлгэдэг, бэеын досоохи хүдэлсэ хайжаруулдаг юм.

Илангаяа наһатайшуулда болон үхибүүдтэ эдэһэн һү уухада туһатай.

Эдэһэн һү бусалгажа болохогүй, хоонон үлэн хотодоо эдэһэн һү уужа болохогүй, эдэһэн һүөөр эм даруулжа болохогүй.

Цырегма САМПИЛОВА түбэд аргын нюусануудые шэнжэлэн бэшэбэ.

“ГАНДАН” ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Декабриин 29, гарагай 2, монгол литын 8, хүхэ нохой, модондо хуудалтай.

Энэ үдэр дасан дугангуудыг, үзэл мургэлэй газарнуудыг бодхоодо, холын харгыда гарахада, эм бүтээжэ хэрэглэхэдэ, гэр болон бусад барилга бүтээхэдэ найн, хубсаһа эсэхэдэ муу.

Үнэ абабал, наһан ута болохо.

Энэ үдэр Гандан дасанда үглөөнэй 9 сагһаа “Һама, Жамсаран” хурал, 14 сагһаа “Отошо” хурал уншагдаха.

Декабриин 30, гарагай 3, монгол литын 9, хүхэгшэн гахай, хиидэ хуудалтай, 5 шара мэнгэтэй.

Энэ үдэр “зөөлэн” хэрэгүүдые эрхилхэдэ, худалдаа, аралжаа наймаа хэхэдэ найн. Эм бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада сэртэй.

Үнэ абабал, үбшэн хобхорон халаха.

Энэ үдэр Гандан дасанда үглөөнэй 9 сагһаа “Һама, Жамсаран” хурал, 14 сагһаа “Табан харюулга” хурал уншагдаха.

Декабриин 31, гарагай 4, монгол литын 10, улаан хулгана, галда хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй.

Энэ үдэр дасан болон бусад нангин шүтөөнэй газарнуудыг бодхоодо, эд бараа үйлэдбэрлэхэдэ, хүршэтээ нүхэд болоодо, худалдаа наймаа эрхилхэдэ, хубидаа тунгатай хэрэг бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада найн. Бусад хүшэр хэрэгүүдые үйлэдэлтэйгүй.

Үнэ абабал, бэын мэдэрлэй хүсэн шангадаха.

Энэ үдэр Гандан дасанда үглөөнэй 9 сагһаа “Һама, Жамсаран” хурал, 14 сагһаа “Табан харюулга” хурал уншагдаха.

Январин 1, гарагай 5, монгол литын 11, улаагшан үхэр, шоройдо хуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй.

Энэ үдэр найндэр эмхидхэхэдэ, буянтай хэрэг үйлэдэхэдэ, эрдэм үзэгтэ һурахада, ном уншахада, эм бүтээжэ, хэрэглэхэдэ найн. Холын харгыда гаралтагүй. Үнэ абабал, үе мүсын мэдэрэл хурса болохо.

Энэ үдэр Гандан дасанда үглөөнэй 9 сагһаа “Һама, Жамсаран” хурал, 14 сагһаа “Табан харюулга” хурал уншагдаха.

саран” хурал, 14 сагһаа “Табан харюулга” хурал уншагдаха.

Январин 2, гарагай 6, монгол литын 12, шара бар, түмэртэ хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй.

Энэ үдэр “зөөлэн” хэрэгүүдые бүтээхэдэ, дасан, дуган болон бусад нангин шүтөөнэй газарнуудыг бодхоодо, арамнайлахада, тушаалда томилогдоһон тухай хуули баталхада, элдэб зарлиг арад зондо мэдээсэхэдэ, эм бүтээхэдэ болон хэрэглэхэдэ, холын харгыда гарахада, эрдэм шудалхада найн.

Ондоо газар нүүжэ ошахадо, үнэ абахада сэртэй.

Энэ үдэр Гандан дасанда үглөөнэй 9 сагһаа “Һама, Жамсаран” хурал, 14 сагһаа “Табан харюулга” хурал уншагдаха.

Январин 3, гарагай 7, монгол литын 13, шарагшан түүлай, огторгойдо хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр дэлгэрэнгы хэрэгүүдые эрхилхэдэ, гэр байрануудыг барихада, газар элдүүрилхэдэ, шабар худхахада, холын харгыда гарахада найн. Мал худалдажа болохогүй.

Үнэ абабал, жаргалтай болохот.

Энэ үдэр Гандан дасанда үглөөнэй 9 сагһаа “Баян Намсарай” хурал, 14 сагһаа “Замбала” хурал уншагдаха.

Январин 4, гарагай 1, монгол литын 14, сагаан луу, уһанда хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр мал наймаалхада, хотын газарнуудта хэрэг бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада найн.

Үнэ абабал, эд зөөри болон мал арьбадхагдаха.

Энэ үдэр Гандан дасанда үглөөнэй 9 сагһаа “Бурхан Баабай” хурал, 14 сагһаа “Табан харюулга” хурал уншагдаха.

Энэ зурхай “Гандан” дасанай (Стрелка) гэбгы Зоригто лама бэлдэ. 6-дахи таһаг, 8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37. 2-дохи таһаг - эмшэ Бэлигтэ лама.

Дасанай хаяг: 670045, Улаан-Үдэ, проспект Автомобилистов, 1 «К» (Стрелка).

АЛТАН МОНДАРГЫН ХОРМОЙДО

(Үргэлжэлэл. Эхинийн декабриин 17-ной дугаарта).

Хандагайтын дасанай ламанар “Чингис хаанда үргэл” гэнэн хөж онсо өөрсэ ёһолол бүтээдэг байгаа. Дасанһаа холо бэшэ оршодог “Чингисэй шэрээ” гэжэ газарта энэ мургэл үнгэрдэг хэн. Агван Доржиев өөрынгөө намтар соо энээн тухай имэ мурнуудыг бэшэһэн байдаг: “...энэ газарта урдын сагта Чингис хаан хада уулануудай эзэдтэ үргэл хэдэг байһан, саашадаа эндэ гэгээн түрэлтэн бии боложо, адислаһан...” Гэгээн түрэлтэн гэхэдээ, Хоршид гэгээниэ нэрлэнэ ха юм.

Чингис хаанай шэрээ тахиха ёһолол Хандагайтын дасанай габжа ламанар Лошон Хамнуев, Лопсон Папаров (1876-1944) болон бусад үнгэргэдэг хэн. 1960-1970 онуудта энэ тахилга хүүлшынхуеэ үнгэргэһэн Хандагайтын дасанай лама Лодой Базаров болоно.

Чингис хаанай шэрээ тахиха ёһолол 1997 оной июлиин 19-дэ дахинаа үнгэргэгдөө. Гэлэн – лама Данзан-Хайбзун Самаев, Хойморой “Бодхидхарма” дасанай шэрээтэ лама Даши Шаглахаев, Түнхэнэй үндэр наһатай үбгэд, айлшаар бууһан сууга эрдэмтэн С.Ш.Чагдуров гэгшэд энэ урданай ёһолол хэргээхэ хубитай байгаа.

Хүхэ Мүнхэ Тэнгэрийн заабаряар, 2010 оной июлиин 18-да Түнхэнэй аймагта түүхэтэ үйлэ хэрэг болобо. 800 гарам жэлэй үнгэрһэн хойно Монгол улсасай Юрэнхылэгшэ Ц.Элбэгдорж Чингис хаанай шэрээдэ ерээжэ, тахил мургэлэй ёһолол бэлүүлһэн түүхэтэй. Мондаргада монгол айлшадай дүтэлжэ ябахадань, харгыдань боро гүрөөһэн угтажа байба. Чингис хаанай шэрээ – шулуун дээрэ шэб шэнэхэн сагаан сэгсг задараад, ногоон наша намаагаа надхан байгаа бэлэй...

Түүхэдээ бусая. Хандагайтын дасанай дэргэдэ габжа лама Ринчин Шоеновой хүтэлбэри доро хүжэ бүтээдэг завод хүдэлдэг хэн. Ламанар өөһэдөө таряа ургуулдаг, Булуу гэжэ ойрын газарта 7-8 гектар талмайда үбнэ сабшадаг, хартааба таридаг байгаа. Харлаг, үхэр, мори баридаг, айраг бүридэг хэн.

Бурханай ном – цанид ба шойро үзэхэһөө гадна, ламанар болон хубарагууд түбэд, монгол, ород хэлэнүүдые шудалха гуримтай бэлэй. 1920-ёод онуудта ценшаб римбүүшэ Агван Доржиевай шаби Жамбал-Доржи Гомбоев, саашадаа СССР-эй ЦДҮБ-ай Хамба-ламын тушаал хэргэм эзэлһэн хөж лама багша, бурханай ном заадаг байгаа. СССР-эй болон Монгол ороной хамба-ламанарай Ж.-Д.Гомбоевой ба С.Гомбожавай хамтын үүсхэлээр Улаанбаатарта 1970 ондо Гандантэгчэнлин дасанай дэргэдэ буддын шажанай Занабазарай нэрэмжэтэ дээдэ нургуули нээгдэһэн түүхэтэй. Ж.-Д.Гомбоев хамба-лама залуу оюутан Федор Самаевай энэ дээдэ нургуулида ороходонь, хөж туһалһан юм. Найдалынь харюулан, эрхимээр нуража,

Ёгоозор лама Пурэвжамсын шаби болоод, Шейраб-Жамса гэнэн нэрэдэ хүртэһэн. Гэгээн түрэлтэ XIV дугаар Далай-ламын лүндэ хүртээжэ, гэлэн-ламын һахилтай, Данзан-Хайбзун нэрэтэй болоһон юм.

Гэлэн-лама Данзан-Хайбзун Самаев Түнхэнэй Хойморой дасан, Санкт-Петербургын Гунзэчойнэй дасан, цанид-хамба Агван Доржиевай ХХ зуун жэлэй эхиндэ бариһан, рамнайһан дасануудыг хэргээн бодхоохо үүргэ табисууртай байгаа.

Гэгээн түрэлтэ XIV Далай-яамын эльгээһэн Камтрул Римбүүшэ Түнхэнэй болон Ахын аймагуудай баригдажа байһан дасануудыг адислан ариудхана юм. Тэрэ үедэ СССР-эй Верховно Советэй депутат байһан А.Л.Ангархаев Камтрул Римбүүшын Буряад орон ерээжэ, холын Түнхэнэй ба Ахын аймагуудаар ябаха хэрэгыг эмхидхэһэн габыятай. Улаан-Үдэһөө Хэрэн ниидэхэ самолёдыг 6 часаар хаатуулжа, үндэр түрэлтэ Лама багыше хүргэһэн юм. Гэлэн-лама Д.-Х. Самаев, В.Ж.Сыренов, А.Д.Моглоев, Ш.Д.Байминов, А.Л.Ангархаев болон бусад Римбүүшэ багыше хоёр аймагаар үдэшэжэ ябаа.

Дээдэ үеын Хойморой ламанар, түрмэ шороной, ГУЛАГ-ай тама сооһоо амиды ерэхэн минии нагаса таабай, гэбшэ-лама Лобсон Баторов (1908-1993), гэбшэ-лама Агван-Шойдор Баторов (1908-2001), Паршин-Жамса Шалбаев (1910-2003), Енжи Майдарханов (1919-1994), бүри залуу үеын лама Тапхай Распутинов (1960-1998) Гэгээн түрэлтэ XIV Далай-ламын түлөөлэгшэ Камтрул Римбүүшыг бараалхаха золтой байһандаа ба-

хархан, наманшалан байгаа бэлэй... Энэ дасанай рамнайда хабаадалсаха буянтай байһанби. Гэгээн түрэлтэ цанид-хамба Агван Доржиев минии эжын үбгэ эсэгэ Мормон Озбихонович Баторовай гэртэ нэгэтэ бэшэ орожо хоноһон гээд нагаса тэзии Гунсэн Доржиевна хөөрөгшэ хэн. Бальжин Мормонович таабайн тахихан гунгарбаа соо бурхадай хүрэгүүдэй, Далай-ламын зурагай хажууда цанид-хамба Агван Доржиевай дүрын байдагыг элээр һананаб. Бальжин таабайм Ивалгын дасанай дуган барилсаһан, Баир дүүмни Хойморой дасан барилсаһан буянтай.

Түяна САМБЯЛОВА. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: хамба-ламанар Ж.-Д.Гомбоев, С.Гомбожав Ивалгын дасанда; Хандагайтын дасанай гэбшэ-лама Лобсон Баторов (зүүн гарһаа), габжа-лама Лошон Хамнуев, габжа-лама Лопсон Папаров; Ц.Элбэгдорж Чингис хаанай шэрээдэ.

“У подножия Алтан Мондарги” намһоо абтаба. (Үргэлжэлэлын удаадахи дугаарта).

Хайрата эсэгэ, үбгэн эсэгэ
БАЛБАРОВ Цыренжап Базаровичай
наһа бараһан ушараар БАТОРОВА Светлана Цыренжаповнада “Буряад үнэн” хэблэлэй байшангай ажалшад гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.
Декабриин 26-най 9 саг 40 минутаһаа Забайкальский хууринай Ромашковская үйлсын 46-дахи гэрһээ хүдөө табигдаха.

<p>Буряад үнэн</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p> <p>РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ: И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслаева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батуев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Д.Б. Гуродармаева, С.Б. Байминова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир" 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burien.ru e-mail: unen@mail.ru</p>
	<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 23.12.2014 в 17.00 - по графику; 23.12.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 4 п.л. Заказ № 2443. Тираж - 3800 экз.</p> <p>Цена свободная.</p>	<p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p> <p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>	

АЯГ ЗАНТАЙ, АРТИСТЫН БЭЛИГТЭЙ ХОНИН ЖЭЛЭЭ УГТУУЛАН...

ШЭНЭ 2015 ОНОЙ ЗУРХАЙ

Хулгана жэлтэн тухай. Баһал хулгана жэлтэн дэ-эшээ тэгүүлэн, өөһэдыгөө бүхэлдэнь искуствада Шэнэ жэлдэ зорюулха аргатай.

Үхэр жэлтэн тухай. Үхэр жэлтэндэ ехэ хатуушаг жэл болохо байна. Шэнэ жэлдэ тэдэнэр олон юмэндэ ханаата болохо, сэдхэлээ ехээр зобоохо байна.

Бар жэлтэн тухай. Баһал энэ Шэнэ жэлдэ бүхы дэлхэе тойрон аяншалгада бар жэлтэнэй гарахада болохо байна. Энэнь багахан арга боломжо гэжэ тоологдоно.

Түүлай жэлтэн тухай. Хонин жэлэй багахан туршалганууд тэдэнэй амар амгалан сэдхэлдэ хаалта ехээр хэхэгүй, тиимэһээ тэдэнэр Шэнэ жэлдэ зол жаргалтай ажаһууа байна.

Луу жэлтэн тухай. Тэдэнэй одол амарха жэл болоно. Тиимэһээ тэдэнэй зүбөөр сэгнээгүй юмэнһээ холо байгаа хаань, дээрэ байха.

Могой жэлтэн тухай. Ухаатай могой жэлтэн Хонин жэлэй аяг аашые арайшые гэжэ дабаха байна. Өөртөө хэрэгтэй юмэ бэдэрхэ болоно.

Морин жэлтэн тухай. Морин жэлтэн ехээр тэмсэхэ, тиихэдээл

бүхы юмэниинь урагшатай байха болоно.

Хонин жэлтэн тухай. Бүхы юмэниинь урагшатай байха. Хонин жэлтэндэ анхарал хандуулагдана. Тиимэһээ хайхан ерээдүй тэдэниие хүлээнэ. Шэнэ жэлдэ бүхы юмэеэ хэхэ гэжэ оролдохо ёһотой болоно.

Бишэн жэлтэн тухай. Хүнүүдые тэдэнэр ехэтэ хонирхуулха, тиин хоёр стол дээрэ наадаха, тиимэһээ ехээр хүхихэ байна.

Тахя жэлтэн тухай. "Намайе шэмхэн нэрюулыг, би унтаж байнаб" гэжэ тэдэнэр хашхаралдаха. Иимэ байдал тэдэндэ таарахагүй байна. Һанаа зобоохо юмэниинь олон байха болоно.

Нохой жэлтэн тухай. Юмэнһээ далтирдаг болоһон Нохой жэлтэн суралдажа эхилхэ. Тиигээд ерэхэ жэлдэ гансаардаха, хүгшэрхэн гү, али үбгэрхэн байгаа хаа, бүри гансаараа үлэхэдөөшые болохо байна.

Гахай жэлтэн тухай. Этигэл найдалай наран гараха, гэбэшые бүхы юмэ тоохогүй. Мүнгэнэй талаар юмэниинь урагшалха, харин зүрхэ сэдхэлэй талаар дутуу дунда байхадаа болохо байна.

ЯМАР ХУБСАҢААР ШЭНЭ ЖЭЛЭЭ УГТАХАБИБДИ?

Үнгэрхэн жэлээ үдэшэжэ, 2015 оной Ногообтор модон Хонин жэлые угтахадаа, дабтагдашагүй, ялагар, тологор ногоон, хүхэ үнгэтэй үдэшин плати, костюмуудые үмдэхэ ёһотой болонобди. Хонин жэлтэй зон хадаа зохёохы талаһаа бэлигтэй байбашье, зүгөөр хубилжа байдаг зантай һэн тула элдэб янзын үнгэтэй (тэрэ тоодо сайбар, боро, хүрин, пастельнэ) хубсаһан 2015 ондо модно байха байна. Тиимэһээ хүхэ номин далайн үнгэтэй (цвет морской волны) хубсаһанһаа

гадуур боро үнгэтэй плати, костюмууд баһал модно зандаа байха юм ха.

Гэхэтэй хамта модоор хэгдэһэн аксессуарнууд тэдэ хубсаһа шэмэглэхэ байна, юуб гэхэдэ, 2015 омнай хадаа модон Хонин гэжэ нэрэтэй бшуу. Тэрэ-шэлэн ажурна торгон, хүнгэжэн шарфнууд баһал хубсаһыетнай гоёохо байна. Тиин үдэшингөө хүнгэнүүд, уһанай хүүюур шэнгээр урдаһан, ялагар, тологор бүдөөр, уужамаар оёгдоһон хубсаһаяа, платинуудаа энэ Шэнэ жэлэй хайндэртэ хэрэ-

глэбэшые, эхэнэрнүүдэй хайхан бэеые, нарин матаргайгаа тодооруулха ёһотой болонот.

Харин прическонууд тухай хэлэбэл, буржагархан хонин мэтээр үһээ жэжэхэн түхэрээнүүдээр буржылгаа хаатнай, мүн "афро" прическотойгоор үһөө суглуулбалтнай, нэгэн гэбэл, үһээ арбайлган хамаагүй, сүлөөтэ прическэ хэбэлтнай, булта "хонин хүрэгэй" зон гэжэ бүхы хүнүүд ойлгохо байна.

ЯМАР ХООЛ ШЭНЭ ЖЭЛДЭЭ БЭЛДЭХЭБ?

Хонин жэлтэн хадаа аяг зантай, артистын бэлигтэй, бээдээ анхарал хандуулха дуратай байбашье, зүгөөр худал хуурмаг юмэндэ дурагүй, сэхэ сэбэр ханаатай хүнүүд ха юм, тиимэһээ гэр бүлэтээ, дүтынгөө зонтой гэртээ Шэнэ 2015 оноо угтаха ёһотой болонот. Тиин ханаа амараар дүтынгөө зоной дүхэриг соо Шэнэ жэлэингээ хайндэрые үнгэргэхэдэтнай болохо.

Шэнэ жэлэйтнай стол дээрэ овошоор, фруктаар хэһэн олон блюденүүд байха зэргэтэй. Тэрэ тоодо ногоон ургамалнууд, һүүер хэһэн эдээ хоол, сыр заабол байха зэргэтэй. Юуб гэхэдэ, хонин хадаа үбһэ, ногоо эдидэг амитан шуу, тиимэһээ овош, фрукт элбэгээр стол дээрээ

табижа, түрэлхидөө хүндэлхэ болонот. Тиихэдэ хониной, ямаанай багахан дүрсэ, түхэлнүүдые стол дээрээ гү, али ёлкингоо хажууда табилтнай, хонин байха байна.

Сагаанууд гү, али модон табагууд, амһартанууд соо эдээ хоолоо, саладуудаа хэбэлтнай, дээрэ байха, мүн хайндэрэйхээр харагдаха байна. Тиихэдэ шубуун дэнгүүдые хэрэглэхэдэтнай болохо.

Хонин - аймхай амитан хадань дан үлүү гарам шүүятай компани суглуулһанай хэрэггүй бшуу. Тиимэһээ зохидхон, ехэ шууагүй байдалда, багахан дэнтэйгээр, ехэ шанга хүгжэм хэрэглэнгүй, Шэнэ 2015 оноо угтаһыетнай хүсэнэбди!

ҺАЙНДЭРЭЙ ШЭРЭЭГЭЙ АМТАТАЙ ШЭМЭГ

БААНХЫН КОНСЕРВЭТЭЙ САЛААД
Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд : 4 помидор, 2 һонгино, 1 баанха консервэ (сайра, сардина, омуль хамаагүй), 3 баглаа петрушка, даһнан, перец, 1 халбага горчица, 1 бага халбага саахар,

3-4 халбага уксус, 3 халбага ургамалай тоһон.

Угаагдаһан помидорнуудаа, һонгиноо түхэрээнүүдээр хэршээд, үнөөхи помидорнууд дээрээ табинабди, тиигээд заһаһаа дээрэнь хэнэбди. Петрушкануудай набшаһануудаар гоёонобди.

Салаадай заправкада юун ороноб гэхэдэ, даһна, перец, уксус, ургамалай тоһо, заһаһанһаа үлэхэн тоһо, 2-3 томо халбага уһа нэмэхэдэтнай, энэ заправкадатнай бэлэн болохо. Эдихынгээ урда тээ энэ заправка хэхэ болонот. Энэ эдеэнтнай бэлээр бүтэхэ, мүн бээдэ аша түхатай байха.

ҺАЙНДЭРЭЙ САЛААД

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 3-4 шанагдаһан хартаабха, 2 шанагдаһан үндэгэн, 2 маринованна үгэрсэ, 1 сонгоогдоһон мяхан (заһаһан), 0,5 стакан консервэтэй ногоон горошек, хаһад стакан майонез, 2 томо халбага зөөхэй, даһнан, перец тааруугаар.

Хартаабхаа, үндэгөө, овошоо, заһаһаа кубигуудаар хэршээд, дээрэһэнь үнөөхи горошегоо нэмэнэт. Тиигээд дээрэһэнь майонез зөөхэтэйгээр нэмээд, бүхы юмэеэ худханат. Тиигээд салатница соо хээд, дээрэһэнь болоһон үндэгөөр гү, али үгэрсөөр гоёонот.

"СВЕЖЕСТЬ" ГЭҢЭН САЛААД

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 100 грамм капуста, нэгэ морхооб, 1 яблока, 1 апельсин, хаһад лимон, 1 хуби амтатай перец, ногоон мангир, салаадай набшаһад, даһнан, перец тааруугаар, 150 грамм зөөхэй. Тиихэдэ 200 грамм сыр, сагаан тоһон хэрэгтэй.

Капустаа хэршээд, таһа бажууа хэрэгтэй. Морхооб, яблокаа теркоор жэжэлхэ,

тиихэдэ апельсин, һонгиноо жэжээр гаргаха ёһотой болонот. Тиигээд даһналһанайнгаа удаа перец нэмээд, дээрэһэнь лимонийнгоо шүүһэ адхаха ёһотой болонот.

Тиигээд сырээ томо теркоор жэжэлээд, нэгэ бага халаагаад, стакан дээрэ табинат. Бэлэн салаадаа зөөхэтэй худхаад, зөөлэн болоһон сырнүүд дээрэ табиха. Дээрэһэнь салаадай набшаһаар шэмэглэхэт.

Энэ хуудаһа Бэлигма ОРБОДОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

